

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Kámen: Historie tajné akce v režii StB

Anna Müllerová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Kámen: Historie tajné akce v režii StB

Anna Müllerová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Tímto děkuji mému vedoucímu práce PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za odbornou konzultaci otázek, týkajících se daného tématu.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Únorové převzetí moci komunistickou stranou.....	6
2.1 Cesta k moci	6
2.2 Počátky emigrace.....	8
2.3 Státní bezpečnost	12
3. Počátky akce „Kámen“	16
3.1 Hlavní aktéři	17
3.2 Scénář akce	24
4. Jednotlivé případy akce „Kámen“	27
4.1 Lokalita u Všerub na Domažlicku.....	27
4.2 Lokalita u Mariánských Lázní.....	33
4.3 Lokalita u Chebu	43
5. Americké protesty a osudy obětí v akci „Kámen“	48
5.1 Americké nóty	48
5.2 Osudy obětí akce „Kámen“	50
6. Závěr.....	56
Seznam pramenů a literatury	60
Resumé	64
Přílohy	66

1. Úvod

Od pádu komunistického režimu v Československu uplyne letos již 26 let. Přestože se to zdá jako doba dostatečně dlouhá, existuje o této éře ještě mnoho neodhalených skutečností. Ačkoli se veřejnost, zdá se, o období totality zajímá čím dál tím více, pro mnoho lidí je to stále ještě tabu, o kterém se nemluví. Proto je třeba rozšiřovat povědomí veřejnosti stále více a poukazovat i na kauzy, které se již zdají dávno zapomenuty.

Jeden ze zločinů, o kterém se dostatečně nemluví, je právě akce „Kámen“, provokace Státní bezpečnosti, na níž v poslední době upozornila Václava Jandečková ve své knize *Kámen: Svědectví hlavního aktéra akce „falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku*. Tato publikace se však věnuje pouze lokalitě u Všerub, neboť Jandečková získala výpověď jednoho z přímých účastníků Stanislava Lišky, jehož slova dávají celé akci nový rozměr chápání. Zmíněná kniha tak představuje důležitý zdroj informací k dané problematice, avšak operace „Kámen“ probíhala také v dalších lokalitách, kterými se kniha nezabývá. Právě to je smyslem předkládané práce, která přináší informace o případech ve všech třech známých lokalitách západních Čech, kde akce probíhala. Autorka se tak snaží zvýšit povědomí veřejnosti o samotné akci a o praktikách Státní bezpečnosti v éře 50. let minulého století. Je pravdou, že o akci „Kámen“ se lze v některých publikacích dočíst, nikde však není obsažena v celé své délce. To si předsevzala za úkol právě tato práce. Případy obětí, kterým se autorka věnuje, byly vymezeny časovým obdobím od roku 1948 až do roku 1953, neboť je sice jasné, kdy celá akce začala, ale zatím je stále obtížné určit, kdy vlastně provokace skončila.

Předkládaná práce je rozdělena do čtyř kapitol, které mají vždy několik podkapitol. Hned v úvodu autorka ve zkratce připomíná události vedoucí k nástupu Komunistické strany Československa k moci v únoru 1948, což byl první krok, jenž umožnil realizaci takových provokací, jako byla akce „Kámen“. Zde byly použity převážně publikace od autora Karla Kaplana, konkrétně tituly

Nekrvavá revoluce a Pět kapitol o únoru. V další části první kapitoly je popisován začátek pouňorové emigrace z Československa, kde se autorka snaží přiblížit, jak odchod do zahraničí po převzetí moci komunisty vypadal. Toto téma je v českém prostředí poměrně dobře zpracované, nebylo tedy těžké se v problematice zorientovat. Podklady lze najít například u Ivo Pejčocha v publikaci *Přechody přes železnou oponu*. Pro pochopení provokace je třeba se seznámit zejména s tím, jak útěk za hranici obvykle probíhal a s čím se uprchlíci museli potýkat, jak před hranicí, tak za ní. V rámci této části je také prostor věnován vzniku a organizaci Pohraniční stráže, jakožto složky podílející se na stíhání osob, unikajících přes hranice. Poslední část první kapitoly stručně popisuje organizaci Státní bezpečnosti, která za celou akcí stála. Zde jsou také zmíněny provokace sovětských tajných služeb, uskutečněné ve 20. letech 20. století v Sovětském svazu, které se pravděpodobně staly předobrazem nejen akce „Kámen“, ale i jiných podobných operací. Poznatky z těchto akcí totiž sovětská poradci aplikovali po 2. světové válce také v ostatních zemích východního bloku, včetně Československa. Pro tuto část práce byly použity pouze sekundární prameny, neboť témata s ní spojená jsou v literatuře kvalitně zpracována.

U této problematiky autorka zůstává i v začátku druhé kapitoly, kde velmi stručně uvádí příklady průběhu provokací v některých zemích východního bloku. Plynule pak navazují základní informace k samotné akci „Kámen“, k jejím začátkům, vzniku názvu a k tomu, kdo za ní vlastně stál. Následuje podkapitola zabývající se jmenovitě hlavními aktéry, nastíněny jsou zde jejich životopisy, způsob, jakým se vlastně k celé věci dostali a role, jež v ní zastávali. V této části byl již využit archivní materiál, který pochází z Archivu bezpečnostních složek v Praze. V největší míře zde byly využity personální spisy hlavních tvůrců provokace Evžena Abrahamoviče, Amona Tomašoffa a Emila Orovana, kteří stáli u počátku celé akce v lokalitě u Všerub. Dále pak jsou použity články ze sborníků, odborných časopisů a právě již zmíněná kniha Janděčkové, kde lze najít otištěné svědectví přímého aktéra, které v tak přesné citaci nelze jinde dohledat, neboť jej získala přímo od jeho rodiny. V poslední části druhé kapitoly autorka na základě výpovědí svědků rekonstruuje obecný scénář samotného

průběhu akce. K tomuto nabízí cenné informace článek *Kámen: Studenoválečná akce s americkým rozměrem* od profesora Igora Lukeše, působícího na Bostonské univerzitě, který na celou akci jako první upozornil. Dále autorka použila příspěvek Václavy Jandečkové ze sborníku *Paměť a dějiny s názvem Akce Kámen: Všeruby 1948*. V rámci celé kapitoly byly použity články z odborného periodika *Historie a vojenství*, kde byl uveřejněn poprvé příspěvek profesora Lukeše. Dále pak sborník *Securitas imperii*, kde publikoval Prokop Tomek článek o osobě Amona Tomašoffa.

Ve třetí kapitole se autorka zabývá již jednotlivými případy akce „Kámen“. Tato část je rozdělena do tří podkapitol, podle toho v jaké lokalitě se operace odehrávala. Jednalo se o Všeruby u Domažlic, Mariánské lázně a Cheb. Obětí, které se nechali zavést provokatéry na falešnou hranici, bylo mnoho, avšak jejich dohledání není vždy jednoduché. Přesto se autorce podařilo nalézt případy týkající se různých vrstev společnosti. V oblasti Všerub a vlastně tak zřejmě vůbec první obětí celé operace se stal Jan Prošvic, který jakožto majitel továrny představoval zástupce kapitalismu a za minulého režimu nenáviděné buržoazní třídy. Po něm následoval Oldřich Maláč, jenž působil jako úředník na ministerstvu vnitra a po zřízení komunistického režimu byl nucen z úřadu odejít, neboť byl jiného politického smýšlení, než jaké by se hodilo pro člověka s jeho funkcí.

V prostoru Mariánských lázní byla operace aplikována na Josefa Hnátku, majora československého letectva, který během 2. světové války sloužil u Britského královského letectva, a jenž se režimu zdál značně nežádoucí a nebezpečný. Další případ se tentokrát týkal dvou mužů, a sice Čenka Koutníka a Rudolfa Hájka, velitelů ilegální organizace Hřebík, která působila v okolí Brna. Oba věřili, že většina lidí je se situací v Československu nespokojená, a že dojde brzy ke státnímu převratu. Nic takového se však nestalo, a proto, když už se neměli u koho ukrýt, rozhodli se utéci do zahraničí. Státní bezpečnost toho však využila a pomocí provokatéra, který byl v jejich okolí pravděpodobně

přítomen již delší dobu, je vylákala na falešné hranice a získala tak informace o odboji z celého okolí Brna.

V oblasti Chebska autorka uvádí případ Josefa Šikoly, jež byl obchodníkem s bižuterií. U něj se dá říci, že jako obyčejný občan republiky pouze neměl dostatečné finanční prostředky k uživení rodiny, a proto se rozhodl odejít za hranice. Napojil se však na nesprávnou převaděčskou skupinu a nakonec tak skončil u agenta Státní bezpečnosti, který ho dopravil rovnou na falešnou úřadovnu u hranic. Posledním případem, uvedeným v této práci, je zadržení Václava Cihláře, jež představoval zástupce další režimem zavrhané a perzekuované společenské složky, a sice církve. Cihlár byl na hranici vylákán v podstatě jen proto, aby udal příslušníky církevní ilegální organizace. On však o ní nebyl nijak informován, a tak tato provokace nepřinesla Státní bezpečnosti příliš hodnotné výsledky.

Na celou třetí kapitolu byl využit pouze archivní materiál a to opět z Archivu bezpečnostních složek v Praze. V textu jsou používány složky z fondu V/MV neboli Svazkové agendy uložené na centrále ministerstva vnitra. Téměř vše jsou to vyšetřovací spisy, které jsou většinou rozděleny na skupinové spisy, podsvazky nebo operativní podsvazky.

Poslední kapitola se ve své první části zabývá protesty ze strany amerického velvyslanectví. To se od jejich agenta Stanislava Lišky dozvědělo, že akce, která probíhá u bavorských hranic, zneužívá amerických a německých uniforem a vrhá na západní stranu železné opony špatné světlo. Američané se proti tomuto počínání téměř okamžitě ohradili. Na tuto část byla použita jak sekundární literatura, tak také archivní materiál v podobě nót z amerického velvyslanectví, které se nacházejí v Archivu Ministerstva zahraničních věcí na Loretánském náměstí v Praze. Tyto dokumenty se nacházejí ve fondu generálního sekretariátu z let 1948–1954. Druhá podkapitola poslední části práce je zaměřena na odvolání, která některé oběti akce „Kámen“ podaly v pozdějších letech. Tyto informace se taktéž nachází v Archivu bezpečnostních složek, a to

ve fondu inspekce ministerstva vnitra. V některých případech jsou však použity opět vyšetřovací spisy.

2. Únorové převzetí moci komunistickou stranou

2.1 Cesta k moci

Konec 2. světové války přinesl pro Československo šanci na nový začátek. Většina jeho obyvatelstva byla zklamána z prvorepublikového vývoje a nestála tak o obnovení státu na předválečných principech. Mnichovská dohoda navíc znamenala ztrátu důvěry Čechoslováků k západním mocnostem. Také Edvard Beneš byl zklamán postojem Francie a Velké Británie v období mnichovské krize, proto se již za války rozhodl navázat spolupráci se Sovětským svazem. Výsledkem jeho jednání byla Smlouva o československo-sovětské pomoci, přátelství a poválečné spolupráci, podepsaná 12. prosince 1943, jež měla zemi pomoci v poválečné obnově, zároveň však předurčila směr, jakým se bude ubírat československá politika.¹

Do Prahy přicestovala nová vláda 10. května 1945 a přivezla sebou Košický program, jenž byl výsledkem jednání londýnské exilové vlády a československých komunistů. Na jeho základě již nebyly obnoveny pravicové strany, jako národní demokraté a agrárníci, namísto toho byla vytvořena vláda Národní fronty sdružující všechny ostatní povolené strany. Ta se skládala z 25 členů, po třech zástupcích měli sociální demokraté, lidovci a národní socialisté, čtyři posty pak náležely slovenské Demokratické straně a osm komunistům – čtyři Komunistické straně Československa (KSČ) a čtyři Komunistické straně Slovenska (dále jen KSS), zbylí členové pak byli nestraníci. V čele vlády přitom stanul předseda sociální demokracie Zdeněk Fierlinger, který choval značné sympatie ke komunistům.²

Složení vládních představitelů však bylo jen provizorní a jeho konečnou podobu měly určit volby naplánované na 26. května 1946.³ Nekomunističtí představitelé Národní fronty nepředpokládali, že by měli mít komunisté v nadcházejících volbách nějakou výraznější podporu obyvatelstva, neboť se

¹ ČEJKA, Eduard, *Československý odboj na západě (1939–1945)*, Praha 1997, s. 360.

² ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka, *1948: Vítězný únor. Cesta k převratu*, Brno 2012, s. 28–30.

³ KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993, s. 57.

domnívali, že poválečná nálada, nahrávající radikálnějším hnutím, již opadla. Komunisté však oslovili lid svým sociálně ekonomickým programem, v němž prosazovali takzvanou vlastní cestu k socialismu. Největším rivalem komunistů v Čechách byli národní socialisté, kteří však ve volbách, oproti svému očekávání, neuspěli. Získali v nich pouze 23,7 % hlasů, což jim vyneslo 55 mandátů, zatímco KSČ získala v Čechách 40,2 % hlasů, tedy 93 mandátů, a stala se tak jednoznačným vítězem voleb. Na Slovensku však byli komunisté poraženi slovenskou Demokratickou stranou, které připadlo 43 mandátů, když jí volilo 62 % voličů, přičemž KSS dosáhla jen 30,4 % a 21 mandátů. Přesto dosáhli komunisté celkově 114 mandátů, což jim ve spojení se sociální demokracií zajišťovalo těsnou většinu ve vládě Klementa Gottwalda, jmenované 2. července 1946.⁴

Takřka ihned po volbách se komunisté pokusili vyřešit, pro ně nepříznivou, situaci na Slovensku vyvoláním vládní krize a snahou zdiskreditovat Demokratickou stranu. Komunisté požadovali po Demokratech, aby se zřekli tzv. Dubnové dohody, podepsané mezi Demokraty a katolíky, která měla, podle komunistů, spojit stranu s bývalými členy Hlinkovi slovenské ľudové strany.⁵ Celé dění nakonec vyústilo v tzv. třetí Pražskou dohodu, která měla za následek oslabení pravomoci slovenských národních orgánů. Od těchto událostí již nepanovala v Národní frontě taková jednota jako před nimi, čím dál tím více se mezi poslanci začaly objevovat rozkoly a vláda se rozdělila na dva tábory komunistů a nekomunistů. Rok 1947 se tak nesl ve znamení neustálých sporů, z nichž k největším patřila situace kolem Marshallova plánu, který se vláda nejdříve rozhodla přijmout, ale poté ho pod nátlakem Moskvy musela odmítnout.⁶ Ke zhoršení poměrů v Národní frontě přispěl také spor ohledně pozemkové reformy Júlia Ďuriše, ke které měli nekomunističtí členové Národní Fronty značné výhrady.⁷ Vládní neshody pokračovaly také na začátku roku 1948

⁴ ČAPKA, LUNEROVÁ, s. 75–77.

⁵ SYRNÝ, Marek, *Slovenská demokracie 44-48*, Banská Bystrica 2010, s. 224.

⁶ NÁLEVKÁ, Vladimír, *Světová politika ve 20. století I.*, Praha 2000, s. 214.

⁷ KAPLAN, Karel, *Pět kapitol o únoru*, Brno 1997, s. 272.

a vyvrcholily únorovou vládní krizí, která nabídla komunistům ideální příležitost pro převzetí absolutní moci v zemi.

Dne 17. února 1948 vláda projednávala zprávu ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny o zneužívání Sboru národní bezpečnosti (SNB) komunistickými představiteli. Ministr vnitra Václav Nosek dosadil do pozic velitelů SNB v Praze bez souhlasu vlády komunistické představitele. O tři dny později, to jest 20. února, podalo 12 ministrů demisi jako protest proti tomuto kroku, byli však v menšině, a proto vláda mohla dále fungovat. Gottwald naléhal na prezidenta Beneše, aby přijal demise a dosadil místo ministrů jím navržené zástupce.⁸ V dubnu roku 1949 o situaci mluvil takto: „*Nejprve jsem tomu nechtěl věřit, že by to šlo tak lehce. Ale pak se ukázalo, že tomu tak bylo, že demisi podali. Já se modlil, aby je ta hloupost s demisí neopustila a nerozmysleli si to.*“⁹ Komunisté se postarali, aby krize byla vidět i mezi lidem, zřídili akční výbory Národní fronty a svolali na 21. února demonstraci na Staroměstské náměstí, masová shromáždění se konala také v jiných velkých městech.¹⁰ Prezident nakonec podlehl nátlaku a 25. února 1948 podepsal demisi ministrů a přijal novou vládu navrženou Klementem Gottwaldem. Ta sestávala z 25 členů, z nichž 13 bylo příslušníků komunistické strany. Beneš při podpisu demisí řekl: „*Ne všechen československý lid si přeje zánik demokracie, ale vy pánové a vámi vedená strana si přeje, abych svým podpisem zabil demokracii v Československu a zradil nejen sebe, ale i celému národu nejdražší přísahu, jenž tkví ve slovech slibu Prezidentu Osvoboditeli: Věrní zůstaneme.*“¹¹ Tímto podpisem se komunisté dostali do vedení státu a započali tak cestu ke komunismu.

2.2 Počátky emigrace

Mezi československým lidem se komunisté těšili značné podpoře, nicméně celý národ si naklonit samozřejmě nedokázali. Zatímco po skončení 2. světové války se z Československa snažili uprchnout zejména lidé zapletení s nacistickým

⁸ KAPLAN, *Pět kapitol o únoru*, s. 292–324.

⁹ KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, s. 162.

¹⁰ ČAPKA, LUNEROVÁ, s. 109–110.

¹¹ Tamtéž, s. 119.

režimem, únorové události spustily mohutnou vlnu československé emigrace, pro kterou se rozhodly tisíce lidí, ať už z důvodu vlastního nesouhlasu s komunistickou ideologií nebo ze strachu před případnou perzekucí své osoby či rodiny. Za posledních 35 let to tak bylo již potřetí, co politické události donutily veliké množství obyvatel opustit území Československa, avšak tentokrát se většina z nich snažila dostat především do západních zemí, jako bylo Německo, Velké Británie nebo Spojené státy americké.

Cesta na západ byla možná v podstatě třemi různými směry, a sice přes Polsko, Rakousko nebo přímé hranice s americkou okupační zónou v Německu (později SRN). Překročení česko-polských hranic skýtalo nejméně rizik, neboť se jednalo o zemi východního bloku a nebylo tak třeba ji nijak zvláště střežit, avšak následný přesun do Západního Berlína přes polské území a poté sovětskou zónu v Německu (později NDR) byl velice zdoluhavý a nebezpečný. Kratší cesta vedla přes Rakousko, na jehož území se ale dotyčný musel vyhnout všudypřítomným sovětským hlídkám, než se dostal do jednoho ze západních pásem. Nejkratší a nejjednodušší možností se jevil přechod česko-bavorské hranice, čímž se člověk ocitl přímo v americké zóně.¹²

Pokud se člověku podařilo úspěšně překročit hranice, narazil zpravidla na uniformované příslušníky, v případě Bavorska, německé pohraniční stráže, kteří měli povinnost dotyčného zadržet a přemístit jej do jednoho ze sběrných středisek pro uprchlíky. Zde byli emigranti podrobeni výslechu amerických zpravodajců, kteří se zajímali o jejich důvody k útěku, o to jakou činnost v Československu vykonávali a také o politickou či hospodářskou situaci v zemi. Po skončení těchto rozhovorů byl dotyčný dopraven nejprve do sběrného tábora a posléze do stálého uprchlického tábora. Mimo tyto tábory se pak mohli lidé pohybovat, pouze měli-li u sebe průkaz, který je k tomu opravňoval a jenž mohli získat v samotném táboře.¹³

¹² JIRÁSEK, Zdeněk, *Československá poúnorová emigrace a počátky exilu*, Brno 1999, s. 14–15.

¹³ KAPLAN, Karel, *Poúnorový exil 1948–1949*, Liberec 2007, s. 18.

Pro odchod do zahraničí se po únorových událostech rozhodla celá řada nekomunistických politiků. Jedním z nich byl například bývalý ministr londýnské exilové vlády Ladislav K. Feierabend, kterému se společně s celou jeho rodinou podařilo uniknout po Labi na říčním člunu až do anglické okupační zóny v Německu. Opustit Československo se rozhodla také řada umělců, například komik Jára Kohout. Ten přímo před zraky pohraniční stráže ve svém vystoupení chodil se zapálenou svíčkou po jevišti a slovy „já fouknu, já fouknu“ jako by se snažil naznačit, o co se v následující chvíli pokusí, druhé dějství se již neodehrálo, neboť Kohout dostal svému slovu.¹⁴

Mezi emigranty se vyskytlo také několik příslušníků československé armády. Výjimkou nebyli ani vojáci, kteří měli sami hranice střežit, čehož se však rozhodli využít k ilegálnímu přechodu do zahraničí. Povedlo se to například vojínu Michalu Pálfymu, který při hlídce v blízkosti hranic obrátil zbraň proti svému kolegovi, odzbrojil jej a spolu se služebním psem utekl do Bavorska.¹⁵ Vojínu Vendelínu Lašutovi se zase podařilo nenápadně „vypařit“ z objektu jednotky, která měla na starosti střežení průchodu do Bavorska v drátěném zátarasu, a tímto průchodem se dostat za hranice. Jeho kolegům přitom trvalo několik hodin, než zjistili, že zmizel.¹⁶

V připravovaných útěcích za železnou oponu často figurovali převaděči, jimiž se stávali mimo jiné i kurýři, nazýváni také „agenti-chodci“, kteří byli vysíláni z exilu za účelem získávání informací o situaci v Československu. Často přitom pomohli někomu přejít hranice, jednalo se však povětšinou o jejich ryze soukromý zájem. Lidé zabývající se převaděčstvím pravidelně pak sestávali nejčastěji z řad bývalých pašeráků či pytláků. Později se jejich řady rozšiřovaly o hajné, porybné a lesní dělníky. Byli to lidé, kteří znali dobře pohraniční území a jejichž pohyb po něm nebyl tolik monitorován. Převaděčství ale nebylo záležitostí pouze jednotlivých osob, postupně se tato „profese“ rozšířila na celé organizované i neorganizované skupiny, jejichž členové nepůsobili jen

¹⁴ JIRÁSEK, s. 15, s. 21.

¹⁵ PEJČOCH, Ivo, *Přechody přes železnou oponu*, Praha 2011, s. 156.

¹⁶ PEJČOCH, Ivo, *Vojáci na železné oponě*, Praha 2012, s. 53.

v pohraničním pásmu, ale také ve vnitrozemí.¹⁷ Mnohdy se ovšem stávalo, že aktivity převaděčů využívala Státní bezpečnost a to nejen v organizování falešných přechodů, ale i v nasazování agentů do zahraničí, právě jako „agentů-chodců“.

Komunistické vedení se lidem snažilo v úniku z republiky zabránit postupným zvyšováním ostrahy státních hranic, především těch česko-bavorských. Hraniční přechody byly přehrazeny silničními zátarasy a po celém obvodu státní hranice se začalo s budováním stěn z ostatného drátu. Ostrahu pak měly zajišťovat útvary Pohraniční stráže, vznikuvší 1. ledna 1949 na základě zákona č. 275 Sb. z 2. prosince 1948.¹⁸ Ta spadala nejprve pod ministerstvo vnitra a posléze ministerstvo národní bezpečnosti, nově vzniklé 23. května 1950.¹⁹ Zákon č. 69/1951 Sb. „O ochraně státních hranic“, schválený národním shromážděním 11. července 1951, jednotkám pohraniční stráže přiřkl vojenské pravomoci, čímž je ustanovil jednou z bezpečnostních složek komunistického režimu. V rámci nových pravomocí byla jednotkám změněna jejich výzbroj a výstroj. Primárním cílem bylo eliminovat přechod osob prchajících za hranice a zlikvidovat kurýry západních zpravodajských služeb. Postupně tak byl proveden přechod na takzvaný vojenský způsob ochrany hranic podle sovětského vzoru.²⁰

Na základě předpisu pohraniční služby měli příslušníci Pohraniční stráže oprávnění:

- *Zajistit a zadržet všechny osoby v hraničním a zakázaném pásmu, které se pokoušejí o nelegální přechod hranic, nebo které již tento přechod provedly;*
- *zajistit a zadržet všechny osoby v hraničním a zakázaném pásmu, jimž byla dokázána protistátní činnost, pomoc jiným osobám při přechodu*

¹⁷ SVOBODA, Libor, *Kurýři a převaděči jako jedna z forem protikomunistického odboje*. In: SVOBODA, Libor, TICHÝ, Martin (eds.), *Cesty za svobodou. Kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*, Praha 2014, s. 9–15.

¹⁸ ŠEFRANÝ, Stanislav, *Sborník dokumentů k dějinám pohraniční stráže*, Praha 1989, s. 51.

¹⁹ VANĚK, Pavel, *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*, Praha 2008, s. 74.

²⁰ JÍLEK, Tomáš, *Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*, Praha 2006, s. 27.

hranic, podloudnictví či jiné trestné činy, a provést u nich prohlídku osobní (odebrat mu věci doličné) a domovní dle zákonných ustanovení;

- *kontrolovat doklady osob a dopravní prostředky v hraničním a zakázaném pásmu a zadržovat osoby, které porušily ustanovení o pohraničním režimu;*
- *udržovat veřejný pořádek; PS mohla zadržet a předvést každého, kdo porušoval veřejný pořádek a nemohl prokázat v hraničním pásmu svoji totožnost.*²¹

Pohraniční stráž se od roku 1948 řídila konkrétními nařízeními, která znamenala pro místní obyvatelstvo velký zásah do jeho každodenního života. V délce až 12 kilometrů od hranic bylo zřízeno Hraniční pásmo, do kterého byl vstup povolen jen se zvláštním povolením. Uvnitř pásma se pak člověk nesměl pohybovat mimo veřejné silnice a cesty, a to od setmění do svítání. Přes 3 000 „nespolehlivých“ osob bylo z této oblasti vysídleno, přibližně 3 151 budov tak zůstalo opuštěných.²² Zprávy o pohybech narušitelů nebo o chystaném přechodu přes hranice donášeli pohraniční strážní informátoři, kteří byli naverbováni z řad obyvatelstva žijícího v pohraničních oblastech. Jednalo se často o pracovníky dopravních spojů, pohostinství a lesníky. Spolupráce byla uzavírána na základě písemných závazků a pravidelných schůzek, kde byli informátoři konkrétně úkolováni.²³ Tato komplexní organizace byla příčinou mnoha úspěšných zadržení osob prchajících do zahraničí.

2.3 Státní bezpečnost

V průběhu roku 1948 neustále narůstal počet emigrantů, kteří prchali jednotlivě, ale i ve větších skupinách. V analytických zprávách z druhé poloviny roku 1948 se vyskytovaly údaje o odhadech počtu lidí, nelegálně překračujících hranice – ten se pohyboval okolo 10 000. V lednu 1953 se podle Karola Bacílka jednalo už

²¹ PULEC, Martin, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*, Praha 2006, s. 47.

²² PULEC, Martin, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*. In: *Securitas Imperii 7*, Praha 2001, s. 66–67.

²³ JÍLEK, s. 56.

o 43 037 občanů.²⁴ Touhy po odchodu do zahraničí se přitom snažila využít Státní Bezpečnost (StB) ve svůj prospěch a to nasazováním agentů provokatérů.

Komunisté prosadili nové uspořádání bezpečnostních složek již na konci 2. světové války v Košickém programu. Václav Nosek, jakožto nově jmenovaný ministr vnitra, oznámil 15. května změny v organizaci bezpečnostního sboru, nařídil nábor nových členů do bezpečnostní služby a prohlásil, že do doby než budou vyškoleny nové útvary, budou ponechány ve službě příslušníci četnictva a policie.²⁵ Konečnou podobu státních bezpečnostních útvarů určil výnos z 30. června 1945, který zrušil sbory četnictva, uniformované státní policie a obecní policie a zřizoval Sbor národní bezpečnosti. Ten se skládal z několika složek, z nich nejdůležitější byla StB, která se po únoru 1948 stala jedním z pilířů komunistické moci.²⁶ Komunisté svoje pozice v Bezpečnosti posilovali průběžně již od roku 1945 a po únorovém převzetí moci tak mohli začít naplno využívat jejích služeb. Nejdříve však byla potřeba patřičná reorganizace. Předsednictvo ÚVKŠČ nejprve 4. října 1948 rozhodlo o nadřazenosti Bezpečnosti nad civilně správním úsekem v rámci ministerstva vnitra, následně vznikla 17. listopadu Skupina I – Bezpečnost v čele s náměstkem ministra vnitra J. Pavla, skládající se z prezidia, odboru BA a odboru BC. Nadřazenou úlohu přitom měl zastávat odbor BA, čili Státní Bezpečnost v čele s Jindřichem Veselým, jež tvořilo 11 sektorů a sice: obranné zpravodajství, politické zpravodajství, hospodářské zpravodajství, výkon (zatýkání, sledování), vyšetřování, zahraniční zpravodajství, takzvaná malá státní bezpečnost (vzniklá 1. října 1949), ochrana ústavních činitelů, sektor pro pasy, víza a cizince, sektor operativní techniky a sektor administrativní.²⁷ Vznik ministerstva národní bezpečnosti v květnu 1950 pak výrazně posílil pozici StB ve společnosti.

²⁴ JIRÁSEK, s. 20.

²⁵ DVORÁKOVÁ, Jiřina, *Státní bezpečnost v letech 1945–1953*, Praha 2007, s. 16–17.

²⁶ KVAPILOVÁ, Iva, *Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945 – 1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku*. In: Sborník Archivu Ministerstva vnitra 1/2003, Odbor archivní a spisové služby MV ČR, Praha 2003, internetové verze Sborníku AMV 1/2003 [cit. 2015-04-22] dostupné na: http://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf, nestránkováno.

²⁷ KAPLAN, Karel, *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948–1956*, Brno 1999, s. 14.

Nejdůležitějším úkolem StB byl „boj proti třídnímu nepříteli“ k čemuž její příslušníci využívali různých metod, včetně cílených provokací. Inspiraci přitom mohli čerpat z ostatních zemí sovětského bloku či samotného Sovětského svazu. Případy takzvaných agentů provokatérů můžeme najít již ve 30. letech 20. století. Dvě nejdůležitější akce, které pak sloužily jako vzorové pro celý Sovětský svaz, se jmenovaly SINDIKAT a TRUST (v literatuře uváděné také jako TREST). Akce SINDIKAT byla zaměřena proti bělogvardějskému aktivistovi Borisu Savinkovi, bývalému náměstkovi ministerstva obrany v Kerenského prozatímní vládě, který se po skončení války stal součástí protibolševického odboje a založil Lidový svaz. Do svazu se začali postupně dostávat sovětští agenti, o čemž ovšem samotný Savinkov neměl tušení. Jedním z nich byl pracovník KGB Pavel Ivanovič Seljaninov, který se k Savinkovi dostal koncem roku 1920 a vydával se za zástupce náčelníka štábu vojenské vnitřní stráže v Gommelu Alexandera Eduardoviče Oppertputa. Přinesl Savinkovi kufr falešných dokumentů, kterým si získal jeho důvěru a stal se jeho nejbližším spolupracovníkem, což mu dávalo možnost zjistit další členy protibolševického hnutí. Díky získaným informacím podali Sověti protest polské vládě, neb Savinkov pobýval tou dobou v Polsku, a tvrdili, že se snaží vyprovokovat protibolševické spiknutí. Po této události musel Polsko opustit a uchýlil se do Prahy a později do Paříže, jeho vůle bojovat proti bolševismu ovšem nepolevila a on vytvořil nové protibolševické hnutí. Sověti proto nasadili druhou část akce SINDIKAT-2, jehož cílem bylo nalákat Savinkova do Ruska a uspořádat s ním monstrproces. Vyslali za ním několik agentů, kteří tvrdili, že jsou napojeni na antibolševické ilegální hnutí v Rusku a chtěli po něm, aby se vrátil a ujal se velení. Přesvědčit se jim ho podařilo v červenci 1924, Savinkov kontaktoval svého přítele Sydney Reillyho, aby mu pomohl dostat se zpět a po pečlivém naplánování se 15. srpna konečně odhodlal překročit hranice a padl rovnou do rukou OGPU (Sovětská tajná policie působící v letech 1922–1934).²⁸

²⁸ ANDREW, Christopher, GORDIJEVSKIJ, Oleg, *KGB. Důvěrná zpráva o zahraničních operacích od Lenina do Gorbačova*, Praha 1994, s. 88–91.

Druhá akce s názvem TRUST, byla vytvořena Čekou (Všeruská mimořádná komise pro boj proti kontrarevoluci, sabotážím a spekulaci), která zformovala Monarchistickou organizaci Ruska (krycí název TRUST), která se měla dostat do emigrantských skupin v zahraničí a tímto způsobem pomoci odhalit i zbytky bělogvardějského odporu v Rusku. Tato bolševická provokace pomohla zneškodnit britského špiona Sydney Reillyho, považovaného za důležitého protivníka, neboť pomohl dostat Savinkova do Velké Británie. Ernest Boyce, který byl velitelem základny britské výzvědné služby na operaci proti Rusku, ho pověřil navázáním spojení právě se zmíněným TRUSTEM. S jeho vedením se Reilly sešel v Paříži 3. září 1924, tam se domluvili, že se s přímými představiteli setká na Finsko-ruských hranicích. Když Reilly dorazil na určené místo, začali ho přesvědčovat, aby s nimi překročil ruskou hranici a promluvil si s vedoucími funkcionáři TRUSTU. Reilly souhlasil, neboť si myslel, že kdyby ho náhodou zatkli, nebudou vědět, kdo je a po pár dnech ho propustí. Při přechodu hranice se odehrálo jakési představení, aby si finské a britské tajné služby myslely, že Reilly byl při přechodu zastřelen. Místo toho ho ovšem odvezli do blízké vily, kde ho vyslýchali stále ještě jako vedení TRUSTU. Po tom, co jim sdělil veškeré informace, ho zatkli a v listopadu 1925 nechali zastřelit.²⁹ TRUST a SINDIKAT se staly předobrazem dalších provokačních akcí realizovaných nejen v Sovětském svazu, ale i v ostatních zemích východního bloku.

²⁹ KRIEGER, Wolfgang, *Dějiny tajných služeb. Od faraonů k CIA*, Praha 2011, s. 167–168.

3. Počátky akce „Kámen“

Po 2. světové válce působili v zemích východního bloku sovětští poradci, kteří prosazovali názor, že je nutné vnitřního nepřítele nejen zneškodnit, ale i využít k získání informací nebo i finančních prostředků. Umožnit to měly provokační akce, vycházející ze zkušeností z již zmíněných operací TRUST a SINDIKAT. Za spolupráce polských a sovětských bezpečnostních složek byla provedena operace WiN (Wolnosc i Niezawislosc), při které byla vytvořena falešná odbojářská organizace, jež posloužila k získání finančních prostředků od americké a britské zpravodajské služby, které se domnívaly, že po celou dobu jednaly s protikomunistickou skupinou. Sovětští agenti se také soustředili na vojáky Rudé armády, přítomné v poválečném Německu, kteří chtěli v Berlíně, kde to bylo jednoduše možné, přeběhnout na stranu západních Spojenců. Proto se Sověti vydávali za americké agenty a nabízeli jim přechod do americké zóny. Vojáky zvali do bytů, kde je vyslýchali a poté, co se dozvěděli veškeré potřebné informace, je většinou bez průtahů popravili. Akce provokačního typu se nevyhnuly ani československému území. Zde sovětští školitelé působili takřka ihned po nástupu komunistů k moci a zaváděli praktiky ze Sovětského svazu. StB se tak okamžitě dostalo náležitému proškolení v tom, jak efektivně využít nepřátele režimu pro své potřeby. Z tuzemského prostředí lze zmínit například akci „Světлана“, ta měla původně sloužit k šetření veřejného mínění po únorových událostech, později se však rozvinula v provokační operaci, jež nechala vzniknout odbojové organizaci prolezné komunistickými provokatéry. Dospěla až do bodu, kdy se na setkání členů rozdávaly průkazy odbojové organizace „Světлана“ pod dozorem agentů StB. Mnozí členové až do svého zatčení věřili, že pracují pro americké tajné služby a podporují domácí odboj.³⁰

Jednou z podobných provokačních akcí, dotknuvší se velké řady lidí, považovaných komunistickým režimem v Československu za hrozbu, se stala operace s krycím názvem „Kámen“. Toto označení získala ovšem až po prvním sehraném incidentu. Ještě před ním byl používán název „Jonny“, což bylo

³⁰ LUKEŠ, Igor, *Kámen: Studenoválečná akce s americkým rozměrem*. In: *Historie a vojenství*, roč. LX., č. 3., Praha 2011, s. 40.

zároveň krycí jméno jednoho z agentů provokatérů Františka Hejného. Následující přejmenování plynulo podle většiny historiků z přirovnání k pohraničním kamenům, proto se lze setkat také s názvem „Kameny“. Podle Václavy Jandečkové, autorky knihy *Kámen: Svědectví hlavního aktéra akce „falešná hranice“ u Všerub na Domažlicku*, však důvodem k tomuto označení nebyly pohraniční kameny, ale název ulice, kde bydlela jedna z prvních obětí, tedy Kamenická.³¹ Tato provokační činnost se odehrávala pod taktovkou 3. oddělení IV. sektoru BAa ministerstva vnitra za využití oblastních úřadoven StB v Plzni, Českých Budějovicích a Karlových Varech. Autorem samotného nápadu byl podle Miroslava Pich-Tůmy velitel oblastní úřadovny StB v Plzni JUDr. Josef Stehlík.³²

3.1 Hlavní aktéři

Hlavními aktéry v této hraniční hře bylo vedení StB, z nichž je třeba zmínit Jindřicha Veselého, Štěpána Plačka nebo Ivo Milena. Praktickou část plnili členové právě IV. sektoru BAa, hlavní úlohu přitom zastával Evžen Abrahamovič neboli krycím jménem „Dr. Breza“. Podle jeho životopisu, který je součástí složky uložené v Archivu bezpečnostních složek a jež psal on sám, se narodil jako syn kulaka v roce 1921. Ke komunistickému přesvědčení dospěl v době svého studia na gymnáziu, kde se také později stal členem mládežnické židovsko-levicové organizace. Jeho studium přerušila 2. světová válka. Abrahamovičův otec byl nacisty zatčen, a to nejspíše i kvůli synovu vztahu ke komunismu, neboť u něj byla nalezena řada knih zabývajících se touto tematikou. Sám Abrahamovič byl umístěn do koncentračního tábora Osvětim, odkud byl později během jednoho z pochodů smrti přesunut až do Dachau. Během války přišel o celou svoji rodinu. Po roce 1945 se zapsal na lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a vstoupil do Komunistické strany Československa. Podle jeho vlastních slov se tak stalo přesně 1. ledna 1946. V rámci vysokoškolského studia byl přijat do Zemského odboru bezpečnosti (dále jen

³¹ JANDEČKOVÁ, Václava, *Kámen. Svědectví hlavního aktéra akce „falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku*, Domažlice 2013, s. 266.

³² TOMEK, Prokop, *Amon Tomašoff – dobrodruh ve službách komunistů*. In: *Securitas Imperii* 12, Praha 2005, s. 18.

ZOB) na zpravodajský úsek a kvůli tomu pak svá studia přerušil a věnoval se pouze tamní službě. Následně se stal poručíkem v řadách SNB.³³ V březnu roku 1948 byl Abrahamovič přeložen na oddělení BAa, a právě zde se zapojil do provokačních akcí, na kterých toto oddělení pracovalo.³⁴ Ze svědectví velitele Krajského velitelství StB Gottwaldov Ludvíka Hlavačky vyplývá, že Abrahamovič se podílel také na akci „Světлана“.³⁵ Samotná akce „Kámen“ pak začala svoji historii psát na jaře roku 1948, kdy Abrahamovič spolu s Františkem Hejným alias „Jonny“ kontaktovali Stanislava Lišku, velitele SNB u Všerub na Domažlicku, kde mělo dojít k prvnímu a víceméně zkušebnímu pokusu. Abrahamovič se v tomto případě představil jako Dr. Evžen Breza ze zpravodajské ústředny ministerstva vnitra a Liškovi oznámil, že ho chce informovat o tajné operaci, která bude prováděna na hranicích, právě blízko Všerub.³⁶ Liškovi vysvětlil situaci takto: *„Záležitost, o které nyní povedeme debatu, je záležitostí velkého státního tajemství a proto vás upozorňuji na škaredé následky, kterých byste se dožil prozrazením, či zrazením následující věci....“*³⁷ Poté si sám prostudoval terén okolo obce Mysliv a požádal Lišku, aby obstaral opuštěný domek v této oblasti. Liškovi bylo následně vysvětleno, jakou bude hrát v případě provokace roli a k dalšímu postupu byl odkázán na Hejného.³⁸ Abrahamovič měl v roce 1948 v „Kameni“ ústřední roli, dohlížel na průběh celé akce, a někdy dokonce předstíral amerického důstojníka, vyslychajícího oběti.³⁹ Nikdy nepřijížděl do Všerub sám, vždy měl sebou dva muže: Emila Orovana, vystupujícího pod krycím jménem „Oliva“ a Amona Tomašoffa, také známého pod přezdívkou „Tonny“ či značkou „F-7“.⁴⁰ Po služebním zákroku ze dne 1. října 1949 utrpěl Abrahamovič střelném zranění,

³³ Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), inv. č. 1585, personální spis, Evžen Abrahamovič 8. 7. 1921, ff. 8–13.

³⁴ Tamtéž, ff. 16–19.

³⁵ POSPÍŠIL, Jaroslav, *Hyeny v akci*, Vizovice 2003, s. 271.

³⁶ JANDEČKOVÁ, Václava, *Akce Kámen: Všeruby 1948*. In: Paměť a dějiny, roč. IIV, č. 2, Praha 2013, s. 75–76.

³⁷ JANDEČKOVÁ, *Kámen*, s. 40.

³⁸ Tamtéž, s. 76.

³⁹ TOMEK, s. 18.

⁴⁰ JANEČKOVÁ, *Akce Kámen*, s. 80.

keré mělo trvalé následky, a on nebyl schopen dále působit v poli.⁴¹ Kvůli tomuto zranění musel být stažen z aktivní služby a byla mu přidělena úřednická činnost.⁴² Následně byl 31. března 1951 poslán do výslužby.⁴³

Další významnou postavou v tomto hraničním představení byl Amon Tomašoff. V mládí studoval v Londýně a po uzavření Mnichovské dohody pracoval na několika anglických farmách. V průběhu 2. světové války střídal zaměstnání, nejdéle pracoval jako námořník. Hovořil několika cizími jazyky, jak sám uvedl, ovládal: ruštinu, angličtinu, španělštinu, portugalštinu, italštinu, francouzštinu, polštinu, němčinu, maďarštinu, norštinu a arabštinu. Ihned po válce koncem roku 1945 se zapsal na Vysokou školu politických nauk.⁴⁴ Dne 1. června 1946 se stal členem ZOB II, stejně jako Abrahamovič, hned 30. října stejného roku byl však opět propuštěn.⁴⁵ V průběhu působení na ZOB II se seznámil s Emilem Orovanem a hned po odchodu započal svou úlohu všestranného agenta. Člen IV. sektoru BAa Zdeněk Kettner popsal Tomašoffa těmito slovy: „*První osobou, kterou jsem vůbec poznal po příchodu na BAa IV. sektor, byl právě Tomašoff, který se po celé budově volně pohyboval: Tomašoff byl univerzální agent, který byl využíván do rozličných akcí, zejména s využitím jeho jazykových znalostí.*“⁴⁶ Jedním z jeho nejdůležitějších úkolů byla práce s cizinci, zejména s Američany a členy CIC (Counterintelligence Corps, Kontrašpionážní služby armády Spojených států Amerických). Před únorem 1948 se mu podařilo dokonce infiltrovat československý pravicový exil v Belgii. V březnu téhož roku se v Pasově sešel s členy CIC Andrewem Gruberem a Henrym Schwayzem, v rámci tohoto setkání Tomašoff narazil na člověka působícího ve funkci polního důstojníka, což mohlo být inspirací pro akci „Kámen“, neboť tento příslušník CIC mu popsal, jak nakládají s lidmi, kteří utíkají k nim do západního Německa.⁴⁷ Díky značné znalosti anglického jazyka

⁴¹ ABS, inv. č. 1585, f. 38

⁴² Tamtéž, f. 31.

⁴³ Tamtéž, f. 44.

⁴⁴ ABS, inv. č. 2657, personální spis, Amon Tomašoff 13. 2. 1922, f. 13.

⁴⁵ Tamtéž, f. 6.

⁴⁶ TOMEK, s. 9.

⁴⁷ Tamtéž, s. 11–15.

mu v operaci „Kámen“ připadla role amerického důstojníka, který na falešné celnici vyslychal zadržené.⁴⁸ Jeho působení v této akci dokládá výpověď příslušníka StB: „*Teprve po delší době jsem se dozvěděl (nebylo to tajemstvím, jak se ukázalo), že TONY (krycí Tomašoffo jméno – pozn. aut.) je Abrahamovičův agent. Co s ním dělá, to mi známo není. Vím jen, že působil při KAMENECH jako americký důstojník. Sám jsem ho viděl v uniformě při přípravě jednoho KAMENE, když se před výjezdem ještě v kanceláři maskoval, lepil si knírek apod.*“⁴⁹ Dále jej pak zmiňuje Liška, který s ním spolupracoval u Všerub: „*Jeden z těchto pochopů byl opravdový jakýsi neurvalec, sprosták. Jeho řeči byli neomalené, hrubého rázu, zatímco on si myslel, že servíruje jakousi legraci. Později jsem zjistil, že několik roků pracoval na zaoceánských lodích a proto také ovládal velmi dobře němčinu a jistě dokonale anglický jazyk.*“⁵⁰ V roce 1951 nebyl přijat do komunistické strany a následně byl označen jako nepoužitelný v úseku rozvědky, přestože byl dále hodnocen jako důvěryhodný agent. Jeho další spolupráce s StB byla přerušena hospitalizací v nemocnici, kde 26. 1. 1953 podlehl zhoubnému nádoru na mozku.⁵¹

Třetím značně aktivním účastníkem z řad členů StB byl Emil Orovan. On sám tvrdil, že k socialistickému smýšlení dospěl už ve věku devíti let a to pod vlivem svého otce. Byl dán do učení jako zámečnický a začal pracovat v železárnách, kde jak píše „srostl s dělnickou třídou“ a byl znám jako „levičácký element“.⁵² V roce 1939 se přestěhoval na Slovensko a poté odjel s otcem do Palestiny, tam se přihlásil jako dobrovolník do československé zahraniční armády ve Francii.⁵³ Po porážce Francie se přesunul k jednotkám ve Velké Británii. Ihned po svém návratu do Československa vstoupil do komunistické strany a začal se aktivně angažovat v jejích záležitostech.⁵⁴ V březnu 1946

⁴⁸ PACNER, Karel, *Československo ve zvláštních službách. Pohled do historie československých výzvědných služeb 1914–1989*. Díl III. 1945–1961, Praha 2002, s. 50.

⁴⁹ TOMEK, s. 17–18.

⁵⁰ JANDEČKOVÁ, *Akce Kámen*, s. 79–80.

⁵¹ TOMEK, s. 22–23.

⁵² ABS, inv. č. 2441, personální spis, Emil Orovan 19. 2. 1922, f. 2.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž, ff. 3–4.

vstoupil do řad ZOB II,⁵⁵ kde se setkal s Tomašoffovem i Abrahamovičem, a kde plnil mnoho úkolů zpravodajského rázu.⁵⁶ Ve svém životopisu například uvedl, že takzvaná Mostecká aféra byla odhalena díky jeho práci.⁵⁷ V zemském odboru bezpečnosti působil až do jeho likvidace a poté přestoupil do útvaru BAa, kde vykonával funkci zástupce velitele sektoru, a to až do 1. května 1949.⁵⁸ V tuto dobu se podílel na akci „Kámen“, jakožto dohlížející na SNB příslušníky převlečené do německých uniforem, kteří hlídali před falešnou celnicí.⁵⁹ Dne 1. listopadu 1949 byl Orovan přesunut ke krajskému velitelství národní bezpečnost VB/2 v Praze.⁶⁰ V roce 1950 bylo na Orovana podáno trestní oznámení ve věci nenahlášení ztráty své služební zbraně.⁶¹ Kvůli tomuto přestupku trestán nebyl, avšak při domovní prohlídce se u něj našel speciální německý dalekohled, za což dostal 28 dní domácího vězení.⁶² Později se jako recepční v hotelu Alcron v Praze angažoval ve všech zde proběhlých akcích StB a svými veliteli byl brán za důvěryhodného agenta až do roku 1969, kdy odjel s manželkou do Izraele.⁶³

Tato trojice mužů se zapojila do různých zpravodajských aktivit a spolupracovala víceméně na vlastním obohacení. Byli spojeni i židovským původem. Jejich kolegové je popisovali takto: „*Celá trojice jeví se jako kolektiv těsně spolu spjatý určitými, dosud neznámými závazky a pracující pro své rovněž dosud nezjištěné cíle.*“⁶⁴

Na akci „Kámen“ u Všerub na Domažlicku se podílel také již zmíněný velitel místní SNB stanice Stanislav Liška. Jako četník působil již před 2. světovou válkou. V době mobilizace byl členem SOS v Hirschsteinu u Pivoně. Po válce byl Liška příslušníkem uniformované bezpečnostní složky SNB, která v nově obnoveném státu zastávala post policie.⁶⁵ Byl přidělen na četnickou

⁵⁵ Tamtéž, f. 39.

⁵⁶ Tamtéž, f. 4.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ JANDEČKOVÁ, *Akce Kámen*, s. 80.

⁶⁰ ABS, 2441, f. 60

⁶¹ Tamtéž, f. 118.

⁶² Tamtéž, f. 138.

⁶³ JANDEČKOVÁ, *Kámen*, s. 269.

⁶⁴ TOMEK, s. 10.

⁶⁵ JANDEČKOVÁ, *Kámen*, s. 23–24.

stanici ve Všerubech, vesničce na bavorsko-československých hranicích. Již v roce 1946 přišel jemu a jeho kolegům od vedení pokyn, aby se soustředili na špionáž na západoněmecké straně. Jako špiona zvolil Liška Williho Seidla – sudetského Němce, za kterého se zaručil a tím ho zachránil i s rodinou před deportací do Německa. Seidl Liškovi později nabídl, aby spolupracoval s americkou stranou a ten souhlasil pod podmínkou, že „*vždycky za každých okolností bude brán zřetel na jeho rodinu*“.⁶⁶ Od té doby spolupracoval s Američany a do SNB zaváděl informací pouze tolik, aby se nepoznalo, že je americkým agentem. Na stanici ve Všerubech spolupracoval s Františkem Martinů, Bohumilem Mikešem, Václavem Strouhalem a Václavem Šnajdrem. Po únorových událostech začali on, i těchto několik příslušníků SNB, pomáhat při ilegálních přechodech hranic.

V té samé době byl však Liška nucen zapojit se do provokační akce StB, tehdy ještě s názvem „Jonny“, podle agenta provokatéra Františka Hejného, který také na operaci spolupracoval a byl pravou rukou trojice Abrahamovič, Tomašoff a Orovan. Jednoho dne Lišku navštívil Abrahamovič a předal mu rozkaz kapitána Františka Zlatníka, okresního velitele SNB Domažlice, aby Abrahamovičove seznámil s podobou místní hranice a aby zodpověděl veškeré otázky.⁶⁷ Liška se nejdříve obával, že se přišlo na jeho spolupráci s Američany. Po prohlídce okolí se oba vrátili na úřadovnu a tam mu bylo vše vysvětleno. K tomuto úkolu jej určil velitel okresní velitel SNB v Domažlicích, který ho vyhodnotil jako nejlepšího kandidáta.⁶⁸ Do jaké míry Liškovi jeho nadřízení věřili, bylo patrné i z toho, že ač na něj bylo napsáno několik udání, nic to nezměnilo na rozhodnutí ho do akce zapojit a vyžradit mu téměř vše.⁶⁹ Poté se Liška setkal se samotným „Jonnym“. Hejný se napojil na ilegální organizaci v Praze, která převáděla lidi za velké obnosy peněz přes hranice. Později se sešel s člověkem, který měl přechody uskutečňovat, a který věřil, že lidé převádění přes hranici se za ní opravdu dostanou. Tento muž se jmenoval Josef Janoušek a byl s osobou

⁶⁶ Tamtéž, s. 30–32.

⁶⁷ Tamtéž, s. 23, 39, 34–35.

⁶⁸ Tamtéž, s. 40–41.

⁶⁹ ABS, f. 319, inv. č. 319–38–6, f. 17.

Hejného natolik spojován, že byl dříve milně vykládán jako samotný „Jonny“.⁷⁰ Janoušek se chtěl věnovat podnikání, brzy se ovšem dostal do finančních problémů a z toho důvodu se začal věnovat převaděčství, alespoň to tak sám uvedl. Je však možné, že to bylo v rámci ilegálně vzniknuvší Československé strany národně socialistické.⁷¹ Stanislav Liška se tedy účastnil prvního prototypu této akce pořádané na území Československa a sepsal k tomu podrobnou výpověď, ze které je teď možno čerpat neocenitelné informace. Jeho působení zde však skončilo odhalením jeho pomoci při skutečných ilegálních přechodech hranic.

Na podzim roku 1948 byl nápomocen při útěku rodiny Ing. Tumlíře, což se mu stalo osudným, neboť útěk nedopadl dobře a Liška byl v souvislosti s ním vyslýchán.⁷² Zatčen byl po přeložení na stanici SNB ve Zbirohu za ilegální převádění a uvězněn v Plzni ve věznici Bory. Zde jej navštívil Abrahamovič a chtěl po něm, aby mu řekl, co přesně se stalo: „*To jsem si nemyslel, že Vás jednou najdu v tomto pověstném kriminálu a proto jsem přišel, abych vám pomohl, řeknete-li mi úplnou pravdu....*“⁷³ Liška však nepromluvil. V hlavním bodu Liškovi obžaloby se uvádělo, že: „*V září 1948 informoval Němce Willi Seidla o jednom jistém tajném opatření a o způsobu jeho provádění, tudíž vědomě ohrozil obranu republiky tím, že vyzradil osobě nepovolané skutečnost, opatření nebo předmět, jež měly zůstat utajeny pro obranu republiky.*“⁷⁴ Je tedy zřejmé, že hlavním problémem zde nebyl převod Tumlíře, ale vyzrazení akce „Jonny“. Během Liškova žaláře utekli za hranice jeho spolupracovníci František Martinů a Bohumil Mikeš, což byla pro ministerstvo vnitra značná nepříjemnost, neboť oba byli informováni o „falešné hranici“ a hrozilo tedy, že všechno vypoví americké zpravodajské službě. Lišku v tomto ohledu zachránilo, že StB se nedozvěděla o jeho spolupráci s Američany, neboť měla za to, že ač vyzradil Willimu Seidlovi informace týkající se provokační akce, netušil, že je Seidl

⁷⁰ JANDEČKOVÁ, *Akce Kámen*, s. 76–77.

⁷¹ Tamtéž, s. 77.

⁷² JANDEČKOVÁ, *Kámen*, s. 147–152.

⁷³ Tamtéž, s. 155.

⁷⁴ Tamtéž, s. 156.

agentem CIC. Liška byl po novém roce převezen do vojenské věznice Praha-Hradčany. I zde ho navštívil Abrahamovič, a to právě v záležitosti útěku Martinů a Mikeše. Dne 4. května 1949 docílil Liška rekonstrukce přechodu, kvůli kterému byl zadržen, a následně byl pro nedostatek důkazů osvobozen. Nastoupil opět jako velitel SNB ve Všerubech, posléze byl však převelen a od 1. srpna 1949 pracoval v SNB Staňkov.⁷⁵ Dále pracoval proti režimu a to tím, že dodával informace Otu Tulačkovi neboli „Cyrilovi“, převaděčskému agentovi. Liškovi se však nedlouho poté doneslo, že je vše prozrazeno a tak, ještě dříve než ho stačili zatknout, se mu podařilo i s rodinou utéct do zahraničí.⁷⁶ Byl ubytován ve Furth im Waldu, za což vděčil Seidlovi. Dále se dostal do tábora v Ludwigsburgu, kde se setkal s Janem Prošvicem, první obětí falešných hranic, což mělo za následek, že se zde musel poprvé z celé akce zpovídat.⁷⁷ Později se stal členem české policie v táboře Krabbenloch a 16. února 1951 odjel i s rodinou do Halifaxu v Kanadě, kde také v klidu dožil.⁷⁸

Na operaci „Kámen“ spolupracovali samozřejmě i jiní agenti provokatéři, snažící se vylákat či přimět občany, kteří byli nějakým způsobem vhodnými kandidáty, ať už to byli vojenští důstojníci, podnikatelé nebo jen lidé, disponující kontakty do zahraničí, k ilegálnímu přechodu hranic. Byla to například Milena Marková vystupující pod jménem „Vanda Roubalová“ či přezdívkou „Kolda“, nebo například Rudolf Freunda.⁷⁹

3.2 Scénář akce

Agent provokatér se nejčastěji vydával za spolupracovníka amerického CIC a obětem sdělil, že západní zdroje zjistily, že dotyčný bude v nejbližší době zatčen. Vzhledem k situaci, která v zemi vládla, byla tato hrozba pro mnohé naprosto reálná, rodina či jednotlivec tak často souhlasili, že raději odejdou dříve, než k uvěznění dojde. Poté byli těmito zástupci odbojové organizace přivedeni, pouze s hotovostí a cennostmi do pohraničí, kde už na ně čekal fiktivní převaděč.

⁷⁵ Tamtéž, s. 163–165, s. 184–186.

⁷⁶ ABS, 319–38–6, f. 9.

⁷⁷ JANDEČKOVÁ, *Kámen*, s. 199–200.

⁷⁸ Tamtéž, s. 238–241.

⁷⁹ LUKES, s. 41.

Ten jim už zkušeně nabídl, že je za jistý úplatek převede do Bavorska. Následně tedy pod vedením převaděče překročily oběti falešnou hranici a byly dopraveny na falešnou úřadovnu americké armády nebo německou celnici, před níž stáli agenti převlečení za příslušníky německé pohraniční policie.⁸⁰

Celnice se obvykle nacházely na dobře viditelném místě blízko bavorsko-československé hranice. V případě oblasti Všerub na Domažlicku, kde působil jako velitel SNB Stanislav Liška, bylo možné tuto „úřadovnu“ najít u obce Mysliv, kde k tomu byl určen opuštěný domek. Díky Liškovo svědectví je možné rekonstruovat vizáž výslechové místnosti této klamné německé celnice. Při příchodu hlavním vchodem se po pravé straně nacházely dveře s nápisem Wachzimmer, po vstupu do místnosti, kde stál stůl a pár židlí, pokračoval uprchlík dalšími dveřmi s nápisem CIC Komandant. Zde byl dlouhý stůl, u kterého dotyčný seděl, také tady probíhal jeho výslech a sepsání protokolu. Po pravé straně měl místo důstojník, který výslech vedl, nad jeho stolem visela americká vlajka a obraz prezidenta Harryho Trumana. Okno bylo zakryto dekou, ve které se nacházela dírka na pozorování.⁸¹ Důstojníka amerických tajných služeb představoval na tomto místě nejčastěji Amon Tomašoff, který tak mohl využít svoji značnou znalost světových jazyků.

Akce měla několik druhů ukončení. První varianta představovala posláním vyslychaného dál na následující stanici a v průběhu tohoto přesunu jej zatkla československá pohraniční stráž. Reakce zatčených přitom byly různé. Řada lidí se například snažila hlídku oklamat tvrzením, že vzhledem k pokročilé noci zabloudili přes hranici omylem. Vzhledem k tomu, že po prohledání našli pohraničníci protokol, kde se objevovaly výčty jejich protikomunistických názorů a činností, však byli jednoduše usvědčeni a zatčeni. Mnozí také podleli mylné myšlence, že hranici zcela jistě překročili a byli následně uneseni zpátky do Československa, vůbec nepřipouštěli, že by se stali oběti provokace. V některých případech falešný důstojník dotyčnému sdělil již na úřadovně, že žádost o azyl byla zamítnuta a předal jej zpět do péče československých

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ JANDEČKOVÁ, *Kámen*, s. 246.

pohraničnicků. To mělo v širším kontextu větší vliv na masovou společnost, neboť lidé přemýšlející o útěku na Západ tuto myšlenku často přehodnotili. Nikdo nechtěl být vrácen zpět do rukou komunistických úřadů.⁸²

⁸² LUKÉŠ, s. 41–42.

4. Jednotlivé případy akce „Kámen“

4.1 Lokalita u Všerub na Domažlicku

Vše začalo jedné dubnové noci, přesněji řečeno 24. dubna 1948, v opuštěném domku nedaleko obce Mysliv, který se organizátorům akce „Kámen“ jevil jako naprosto dokonalý prototyp falešné úřadovny CIC. Jako první oběť do ní vstoupil Jan Prošvic, zakladatel společnosti ETA, se svojí manželkou Jiřinou Prošvicovou a jejich dvěma staršími dětmi. Rodině tohoto bohatého podnikatele bylo již delší dobu doporučováno, aby opustila republiku, neboť bylo jen otázkou času, kdy Prošvice, jako odpůrce komunistického režimu, zadrží Státní bezpečnost a uvrhne jej do vězení. Ačkoli si on sám nebyl vědom toho, že by měl nový režim důvod ho nějak perzekuovat, značně jej znervózňovaly neustálé telefonáty: *„Krátko po tomto případu přišli do podniku za mé nepřítomnosti do kanceláří fy. Prošvic dva zaměstnanci ČKD s nějakým pověřením okresní odborové rady podepsaným přítelem Paulem a Soukupem a provedli revizi vedení podniku a když nic závadného neshledali, mluvili se zaměstnanci a snažili se mně očernit. Před provedením této revize volal neznámý muž do mého bytu telefonicky, že mně hrozí zatčení, abych uprchl. Rozhovor přebírala moje manželka, jelikož jsem nebyl doma. Po revisi bylo znovu telefonováno do mého bytu. Tento rozhovor jsem převzal sám a řekl mně, že je můj přítel že mně nemůže říci jméno, ale že jsem hlídán a hrozí mně zatčení. Pak volal ještě jednou, opět se nepředstavil a zase mně varoval před zatčením. Vzhledem k tomuto volání jsem ve spojitosti s výše uvedenými událostmi nabyl přesvědčení, že mám být jako bývalý továrník zatčen a uvězněn....“⁸³*

Toto počínání nakonec donutilo Prošvice souhlasit s nabídkou Josefa Janouška, který mu navrhl, že ho s rodinou převede na západní stranu hranic Československa. Je jasné, že Prošvice k tomu přiměl víceméně strach, způsobený zmíněnými telefonáty, za kterými dost pravděpodobně stáli právě agenti provokatéři, jež tak chtěli Prošvice přinutit aby emigroval. Oproti tomu, jak vychází z výpovědi jeho manželky Jiřiny Prošvicové sepsané na úřadovně ve

⁸³ ABS, f. V/MV, inv. č. V_5317_MV, Maláč a spol., skupinový spis, f. 45.

Všerubech 24. dubna, ona sama do zahraničí odjet nechtěla, dokonce vyhrožovala, že se s Prošvicem rozvede. Ve firmě se neangažovala, a tak jí nemohlo úplně docházet, do jaké situace se s jejím mužem dostali. Manžel na ní ovšem nadále tlačil a Prošvicová nakonec svolila.⁸⁴ Janoušek byl přesvědčený, že se přechod opravdu povede, neboť netušil, že je celou dobu loutkou Františka Hejného, agenta StB, který pracoval pod krycím jménem „Jonny“. Ten zprostředkoval setkání Janouška s velitelem stanice SNB Všeruby, Stanislavem Liškou (v dokumentu uváděn pouze pod písmenem L.), kterého mu představil jako člověka, jenž převáděl občany přes hranice za určitý peněžní obnos, a který měl být Janouškovi nápomocen také při přesunu Prošvice.

Na schůzce, která se konala ve Kdyni, sdělil Janoušek Liškovi svůj názor: *„...že může být hrdý na to, že jest mu umožněno dělati tuto práci, neboť ji dělá pro národ a že až ‚pravda zvítězí‘ bude mít praporčík L. nárok na takové místo v novém státě jaké si sám vybere.“*⁸⁵ Následně s ním hovořil o osobách, které budou v následujících dnech přepravovány, neboť se nemělo jednat pouze o Prošvice s rodinou: *„První, který pojede, bude nějaký továrník, druzí budou dva doktoři, z ministerstva vnitra, kteří byli akčním výborem posláni na zdravotní dovolenou.“*⁸⁶ Následný „přechod“ Prošvice byl uskutečněn, jak již bylo řečeno, 24. dubna 1948 mezi druhou a třetí hodinou ranní právě v pohraničním úseku Všeruby. Jan Prošvic se s Liškou setkal v hotelu Modrá hvězda ve Kdyni. Na místo setkání ho i s celou jeho rodinou odvezl 23. dubna sám Janoušek, který v hotelu následně zůstal. Ještě v ten samý den odjela Rodina Prošvicova s Liškou do Všerub, odkud se vydala pěšky ke státní hranici. Přibližně půl kilometru za obcí se skupina zastavila, necelých dvě stě metrů před opravdovou hranicí, a Liška zde ostatním oznámil, že on sám už dál jít nemůže, neboť do Západního Německa zbývá již jen několik kroků. Prošvic v protokolu, sepsaném 4. července 1948, vylíčil počínání Stanislava Lišky následovně: *Vyšli jsme ze zmíněného dvora zadem a šli jsme úvozovou cestou načež jsme zahnuuli doprava podél*

⁸⁴ Tamtéž, operativní podvazek, f. 225.

⁸⁵ Tamtéž, f. 3.

⁸⁶ Tamtéž.

*rybníku, kde prap. Liška prohlásil, že druhý břeh rybníku je již Německo, což, jak jsem se později přesvědčil na mapě, není pravda, a řekl, že mi půjdeme jinudy suchou cestou. Když jsme přišli na druhý konec rybníka, k příční hrázi, na jejíž levé straně je zřícenina bývalého mlýna, byla hráz přehrazena závorou, o které prohlásil Liška, že to jsou státní hranice. Ukázal nám na protějším břehu rybníka rozsvícené světlo, o kterém řekl, že tam máme jít, že to je náš směr, kde obyčejně čekají Američané s vozem na lidi, kteří přecházejí hranice.*⁸⁷

Jelikož se Prošvic domníval, že se skutečně jedná o hranici s Německem, poděkoval Liškovi za pomoc, a předal mu medailonek, který měl Liška dát Janouškovi jako důkaz, že Prošvicovi přešli hranice bez úhony. To ostatně potvrzuje i Liška, který ve svém hlášení popsal, jak se on sám zachoval dále: „*Po provedeném převodu jsem odjel zpět do Kdyně, do jmenovaného hotelu, kde na mě čekal Org. [myšlen Janoušek – poz. aut.]. Odevzdal jsem mu znamení – medailonek, načež mi dal 2/ 5000 Kčs bankovky a když jsem říkal, že jsem se moc nadřel, že jsem musel továrníkově rodině pomoci s kufry, a že již to nikdy dělat nebudu, přidal mi tento ještě 1/5000 Kčs bankovku takže jsem skutečně dostal celkem částku 15 000 Kčs od Org. a 5000 Kčs od továrníka tj. skutečný stav peněz celkem 20 000 Kčs.*“⁸⁸

Po Liškově odchodu pokračovala rodina dále po cestě sama. Po několika metrech všechny zadržela hlídka v uniformách německé finanční stráže a odvedla je do falešné pohraniční stanice, která se ve skutečnosti stále nacházela na území Československa. Na stanici byli podrobena výsledku příslušníkem americké CIC za přítomnosti německého zapisovatele.⁸⁹

V protokolu, který byl na místě sepsán, uvedl Prošvic, že utekl z republiky, protože byl „politicky pronásledován“ a protože mu byly znárodněny obě továrny. Zdůraznil také, že mu každým dnem hrozilo zatčení. Dále Prošvic uvedl, že se k převaděčům dostal přes svého zaměstnance, úředníka Kloučka, který je členem jakési ilegální organizace. Po skončení výsledku mu

⁸⁷ Tamtéž, skupinový spis, f. 48.

⁸⁸ Tamtéž, operativní podvazek, f. 127.

⁸⁹ Tamtéž, f. 4.

agent CIC sdělil, že Američané nechtějí mít nic společného s komunisty a vydal rozkaz, aby ho německá stráž vydala zpět československým strážníkům. Poté byl továrník podroben dalšímu výslechu ve Všerubech, tentokrát již řádně oblečenými příslušníky československých orgánů. Předměty, které měl Prošvic v dané chvíli u sebe, například různé patenty a nákresy, mu byly při této příležitosti zabaveny. Nakonec byla celá rodina dopravena do vazby krajského soudu v Domažlicích.⁹⁰

Další falešný přechod na sebe nenechal dlouho čekat. Již 30. dubna 1948 se Janoušek vydal na cestu s JUDr. Oldřichem Maláčem, který působil na ministerstvu vnitra.⁹¹ Maláčovi byla již 4. března 1948 nařízena dovolená s čekatelným. Maláč tedy neměl příliš světlé vyhlídky do budoucna, co se zaměstnání týče, v téže době navíc onemocněla jeho manželka a velmi záhy mu zemřela matka. Ze složité situace mu nabídl vysvobození jeho bývalý spolupracovník Dr. Zavadil, který jej prostřednictvím telefonátu pozval do bytu jistého pana Hakla. Zde se Maláč setkal s Janouškem, jenž mu nabídl pomoc při případném útěku za hranice republiky. Maláč s tímto návrhem souhlasil a na konci dubna odjel s Janouškem a „Jonny“ do Kdyně, kde se seznámil s Liškou. Ve své výpovědi později řekl: *„Podle poznámek tehdy pronesených jsem usoudil, že je Janoušek podrobně informován i o směrech různých cest, kterými Standa (myšlen Liška) své klienty převáděl přes hranice. V mém případě ptal se Janoušek zejména, zda mě Standa povede ‚kolem hřbitova‘.“*⁹² Po ujasnění průběhu přechodu si manželé Maláčovi šli odpočinout do hostinského pokoje. V noci je probudil „Jonny“ a předal do převaděčských rukou Stanislava Lišky, který je posadil do osobního automobilu a vydal se s nimi na cestu ke státní hranici. Když vystoupili z auta, vydali se přes louku kolem rybníka, kde narazili na dřevěnou závoru, o které Liška, stejně jako v předchozím případě, prohlásil, že je to státní hranice a vyzval je, aby dál pokračovali sami. Upozornil je, aby se nezalekli, že je zde možnost setkání s německou finanční stráží. Maláč

⁹⁰ Tamtéž, f. 5.

⁹¹ Tamtéž, f. 10.

⁹² Tamtéž, skupinový spis, f. 29.

s manželkou po nějaké chvíli skutečně narazili na členy zmíněné stráže. Ta oba „přeběhlíky“ dovedla do úřadovny, kde již na ně čekal americký důstojník. Na rozdíl od Jana Prošvice pojal Maláč určité podezření, zda se náhodou nestali se ženou obětí komunistické provokace. Přízvuk, kterým Američan mluvil, se totiž Maláčovi zdál poněkud zvláštní. Maláč si navíc všiml ještě dalších nesrovnalostí, které ho v jeho podezření ještě více utvrdily: *„Všiml jsem si ihned, že přízvuk, kterým ona osoba mluvila, není vůbec americký a tím a dalšími okolnostmi bylo zesilováno moje podezření, že jde o provokaci, které jsem pojal již na základě určitého chování Janouška již v Praze, a které se u tohoto v americké uniformě oblečeného muže zkonkretizovalo tak, že jsem dospěl k přesvědčení, že jde o provokaci. Z dalších známek se to pak stalo zřejmým. Stroj, na kterém byl druhým mužem v civilu, který byl přítomen v místnosti, psán se mnou protokol, jak jsem později všiml, když psal, měl české typy s háčky a později jsem se mohl o tom přesvědčit ještě lépe, poněvadž jsem protokol dopsal sám.“*⁹³ Maláč dále ve své výpovědi uvedl, že protokol byl sepisován anglicky, a že se ho dotýčný americký důstojník ptal ještě před započítím výslechu, zda ho chce podstoupit samostatně nebo i s přítomnou manželkou. Vzhledem k tomu, že Maláč provokaci již odhalil, nezáleželo mu na tom, chtěl pouze mít proceduru již za sebou. Protokol vyplnil podle svého uvážení. Většinu věcí uvedl podle pravdy, zároveň však dodal, že na otázku zda bude pomáhat americké zpravodajské službě, odpověděl podle pokynů přítomného „Američana“.⁹⁴

Výpověď Maláčovi manželky Ludmily se v mnohém s jejím manželem shoduje. Pouze uvádí, že vyslechla, jak jeden z mužů se velmi podívoval, že ze země utíká zrovna úředník ministerstva vnitra a že lidé, kteří nejsou prověřeni, musejí zůstat až tři měsíce v Německu, aby se dokázalo, že nespolupracují s komunisty. Proto Maláčová svého muže nabádala, aby do protokolu klidně i lhal, neboť, vzhledem k tomu, že byla nemocná, nehodlá zůstat v Německu tak dlouho. Přímo na úřadovně CIC nebyl s Maláčovou výslech veden, výpověď

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž. ff. 29–30.

učinila až ve Všerubech, dali jí pouze podepsat protokol jejího manžela.⁹⁵ Po jeho podepsání předali Maláče a jeho manželku do rukou příslušníků SNB a ti je dopravili do Všerub. Zde trval výslech Maláče až do osmé hodiny ranní, poté převezli unavené manžele do Klatov do vazby StB.⁹⁶

Spolu s Oldřichem Maláčem byl do Kdyně dopraven i jeho kolega Dr. Karel Zavadil s manželkou a dětmi. Přechod měl být proveden 1. května 1948, avšak když se Liška vydal vyzvednout doktora s rodinou do hotelu, nenašel je tam. Vrátil se tak zpět na ústřednu s tím, že Zavadil byl varován a uprchl.⁹⁷ Bylo tomu skutečně tak. Zavadila varoval sám Janoušek, neboť se od pana Haška, který byl švagrem Prošvice a přijel zrovna pro podnikatelovu dceru Janu, jenž přecházela spolu s rodiči a po jejich zadržení vypovídala u okresního soudu v Domažlicích, dozvěděl, že byl Prošvic na hranicích zatčen: „*Po příjezdu do Kdyně jsem v hotelu Modrá hvězda vyhledal Dr. Zavadila, kterého jsem zpravil o stavu věci tj., že osoby které jsme posílali přes hranice, byly zadrženy. S uvedeným Drem jsme se dohodli, že okamžitě odjede z Kdyně směrem na Klatovy a že se ještě večer setkáme v hotelu Bílá Růže, nebo že tam zavolají telefonicky. Do hotelu Bílá Růže jsem však nešel vzhledem k tomu, že prap. Liška přijel pozdě do Kdyně.*“⁹⁸ Namísto toho odjel Janoušek spolu s Hejným do Plzně, kde se oba ubytovali v hotelu Smitka, ve kterém byli následně zadrženi příslušníky StB. František Hejný byl zatčen také, avšak v jeho případě se nikdy o ilegální přechod hranic nejednalo. Hejný se pod přezdívkou „Jonny“ plně angažoval v akci „Kámen“ jako agent provokatér.⁹⁹ Janoušek byl propuštěn po 24 hodinách pod podmínkou, že zprostředkuje fingovaný přechod Zavadila: „*Bylo mě slíbeno, že budeme okamžitě všichni propuštěni, když se jim zaváží, že nějakým způsobem přesvědčím pana Zavadila, aby ještě dodatečně odešel do ciziny. Mým úkolem bylo přivést ho do léčky.*“¹⁰⁰ Janoušek sice s těmito

⁹⁵ Tamtéž, f. 40.

⁹⁶ Tamtéž, operativní podvazek, f. 10.

⁹⁷ Tamtéž, f. 10.

⁹⁸ Tamtéž, skupinový spis, f. 53.

⁹⁹ Tamtéž, operativní podvazek, f. 238.

¹⁰⁰ Tamtéž, skupinový spis, f. 63.

podmínkami souhlasil, k samotné akci se ale již neodhodlal, a raději se sám pokusil uniknout přes hranice do Rakouska. Při tomto pokusu byl však chycen československými bezpečnostními orgány.¹⁰¹ Doktoru Zavadilovi se naopak útěk povedl, a to o pár měsíců později, v červnu roku 1948. Do zahraničí však odešel sám, bez své rodiny.¹⁰² Zmíněné případy představovaly první pokusy tohoto druhu. Přes nesnáze týkající se neúspěšného zadržení Dr. Zavadila, se velení StB utvrdilo v názoru, že jejich provokace funguje a přináší výsledky. Otevřela se tak cesta pro další operace, organizované také v dalších lokalitách – u Mariánských lázní a Chebu.

4.2 Lokalita u Mariánských Lázní

Jak už bylo řečeno, další známou lokalitou, která se ukázala, jako vhodná pro falešné hranice, byla oblast u Mariánských lázní. V této lokaci jsou zdokumentované taktéž nejméně dva případy operace „Kámen“. V prvním StB usilovala o zatčení Josefa Hnátka, majora letectva a zástupce velitele vojenského pluku v Přerově. V Hnátkově případě se jedná o přechod celé skupiny lidí, přesněji deseti mužů, jedné ženy a dvou dětí. Důvodem majorovy snahy o útěk za hranice byla jemu povinně nařízená dovolená, během níž mu bylo přímo zakázáno, aby vstupoval do vojenských objektů a letišť.¹⁰³ Vzhledem k tomu, že byl během 2. světové války příslušníkem československé 311. bombardovací perutě, bojující v řadách Britského královského letectva, bylo téměř jisté, že dříve nebo později ho větší perzekuce neminou. Jeho protikomunistický postoj se navíc projevoval již v roce 1947, velitelství SNB v Přerově o jeho osobě napsalo: *„Odpůrce lid. dem. zřízení našeho státu, čistě západního smýšlení, které netají, rebelant, vyvolává potyčky i s civilisty pro své západnické smýšlení. V době vládní krize pronášel rozvratné protivládní výroky, pro které byl civilisty dvakrát oznámen bezpečnostním úřadům.“*¹⁰⁴ Nadále pak byl sledován a díky tomu StB zjistila, že se chystá odejít do zahraničí: *„Dle důvěrnické zprávy, o jejíž*

¹⁰¹ Tamtéž, f. 55–56.

¹⁰² Tamtéž, podsvazek, f. 50.

¹⁰³ ABS, f. Vyšetřovací spisy, inv. č. V-5675 MV, Josef Hnátek, vyšetřovací materiály f. 4.

¹⁰⁴ Tamtéž, podsvazek, f. 43.

*věrohodnosti nelze pochybovati, nutno míti za to, že v důsledku svého odeslání na dovolenou z rozhodnutí APS pokusí se o ilegální přechod hranic.*¹⁰⁵

Cestu do zahraničí podstoupil spolu se svým bratrem Jaroslavem Hnátkem a obchodníkem Jindřichem Sedláčkem. Jaroslav Hnátek chtěl odejít ze stejného důvodu jako jeho bratr, tudíž kvůli nakázané dovolené z armády, ale také proto, že byl zbaven volebního práva a vykázán z bytu. Hnátek se setkal se svým převaděčem 5. května 1948, ten mu oznámil, že má odjet v 14:45 vlakem ze Smíchovského nádraží do Plané u Mariánských Lázní, že tam na něj bude čekat muž s novinami v ruce, který ho převede. Se svým bratrem a Sedláčkem se setkal o hodinu později v místní kavárně Juriš.¹⁰⁶

Přesné místo, kde se měl přechod konat, byl úsek Nové Mohelno-Altmutl.¹⁰⁷ Hnátek ve své výpovědi, která byla sepsána 8. května 1948 na úřadovně StB v Mariánských Lázních, ke svému útěku uvedl: *„Po příjezdu do Plané asi v 21:45 hod. jsem skutečně byl osloven neznámým mně mužem, který mne řekl „do leva po silnici“. Před nádražím viděl jsem větší skupinu osob, které držely rovněž noviny v ruce a které odcházely rovněž tím samým směrem jako já, bratr a Sedláček. V Plané u Mariánských Lázní dovedl nás neznámý muž jménem Zdena k autu, které bylo 500–800 metrů na silnici k Mariánským Lázním k nějakému rybníčku. Zde čekalo nákladní auto s plachtou asi 3tunka, snad tovární výroby Walter, které nás pak všechny odvezlo asi po delší jízdě 45 minut, někam na polní cestu, kde jsme vystoupili.*¹⁰⁸ Každý zaplatil řidiči odměnu a dále pokračovali pěšky, přičemž je Zdena vedl po polní cestě, přes louku a bažinu. Po třiceti minutách narazili na potůček, od kterého pokračovali ještě dalších 40 minut, kdy narazili na udržovanou cestu, přes kterou byla závora. Tam je Zdena opustil, pouze je upozornil, že nejspíš narazí na německou hlídku. Další události popsal sám Josef Hnátek: *„Skutečně po krátké době jsme byli zastaveni dvěma Němci v uniformě, byli jsme zadrženi a předvedeni na strážnici nebo*

¹⁰⁵ Tamtéž, f. 52.

¹⁰⁶ Tamtéž, vyšetřovací materiály, f. 37.

¹⁰⁷ Tamtéž, f. 4.

¹⁰⁸ Tamtéž, f. 38.

celnici. Na strážnici byli nám dány k vyplnění nějaké dotazníky, které jsme mohli vyplnit anglicky, německy nebo česky. Budova byla střežena dvěma uniformovanými Němci. V dotaznících německy tištěných bylo mnoho otázek i detailních, z nichž se pamatuji, že to byla osobní data, politická příslušnost, důvod přechodu přes hranice, poměr ke Gen. Prchalovi, Svobodovi, Gottwaldovi, i prezidentu dále pak co hodláme dělat v zahraničí, náš vojenský výcvik, hodnost, velitelství SNB, opěrných postavení atd.¹⁰⁹ Hnátek odpovídal jak anglicky, tak česky. Po vyplnění dotazníku následoval výslech, během něhož dokonce Hnátek překládal Američanova slova pro přítomné studenty, kteří chtěli v zahraničí dokončit studium. Důstojník CIC Hnátkovi vzápětí přislíbil, že jim to bude umožněno a oznámil mu, že budou po třech převezeni do uprchlických táborů. Přičemž studenti, že půjdou do speciálního tábora pro studenty. Poté byl každému přidělen jeden německý strážný a po nástupu do přistavěného jeepu odjeli všichni k hraniční závoře, kde byli předáni strážci StB jako komunisti. Veškeré cennosti, které u sebe dotyční měli, jim byly zabaveny.¹¹⁰ Josef Hnátek byl následně odsouzen k patnácti letům tvrdého žaláře.¹¹¹

Mezi muži, kteří utekli ve skupině spolu s Hnátkem, byl JUDr. Vladimír Minařík, bývalý redaktor Svobodného slova. Ve své výpovědi z 8. května 1948 sepsané na úřadovně v Mariánských lázních uvedl, že po svém vyloučení ze Svazu českých novinářů a vyhazovu z redakce Svobodného slova začal pracovat jako účetní v obchodě se známkami, jež vlastnil jeho otec. Důvodem, proč se nakonec rozhodl opustit republiku, bylo setkání s jeho známým lékařem, který mu řekl, že se doslechl o chystaných procesech proti členům Svobodného slova. Dále mu nabídl možnost odchodu za hranice pro něj i jeho rodinu. Dotyčný se podle Minaříka jmenoval Ivan Paur a znovu ho navštívil o pár dní později s tím, že odchod byl naplánován na 5. května 1948. Minaříkova výpověď se v podstatě shodovala se slovy Hnátky, včetně situace na německé celnici, kde Minařík obdržený dotazník vyplnil anglicky. Při výslechu americkým důstojníkem pak

¹⁰⁹ Tamtéž, f. 38.

¹¹⁰ Tamtéž, f. 38.

¹¹¹ Tamtéž, f. 50.

byl nabádán, aby začal spolupracovat s odbojovou skupinou generála Prchaly, to však Minařík odmítl. Vzápětí mu Američan oznámil, že bude i se svojí rodinou odvezen do hotelu. Stejně jako v případě Hnátky, však byli všichni u závory předáni zpět příslušníkům SNB jako komunističtí vyzvědači.¹¹²

Ve druhém případě se přechod týkal hned dvou lidí, a to zakládajících členů ilegálního odbojového hnutí Hřebík. Tato organizace vznikla v srpnu 1948, a to z popudu Rudolfa Hájka, Josefa Koutníka a Čenka Koutníka. Ti se sešli u Hájka v hostinci v Rožné nad Pernštýnem. Podle výpovědi Josefa Koutníka, učiněné 20. května 1950, se Hájek s Koutníkem znali ze Sokola v Rožné, a již před touto schůzkou se spolu několikrát bavili o poměrech v Československu a o tom, co by bylo možné proti nim podniknout.¹¹³ Avšak až na schůzce v hostinci se dohodli, že by byla potřeba bojovat proti komunistickému režimu v Československu a rovnou si rozdělili úkoly, jež měl každý vykonávat.

Sám Josef Koutník si vzal na starost radiostanici, kterou jeho bratři Čenkovi daroval anglický konzul jménem Jim, jenž působil podle Koutníka v Bratislavě. Čeněk v protokolu z 27. září 1949 uvedl, že se s tímto Angličanem setkal ke konci roku 1945, kdy se přidal k jejich odbojové skupině „dr. Tyrše“. Po nástupu komunistů k moci se Čeněk Koutník s Jimem opět setkal, ten se ho vyptával, jak je spokojen s poměry ve vlasti, a když zjistil, že Čeněk z místního zřízení příliš nadšen není, pozval ho na příští týden opět k sobě. V tu dobu již Čeněk se svým známým Karlem Matějkou a bratrem Františkem organizoval ilegální odchody do zahraničí, s tím se Jimovi však nespověděl. Na příští schůzce mu Jim předal radiovou stanici, a k tomu mu sdělil, že až již nebude přítomen v Československu, bude v případě vypuknutí válečného konfliktu potřebovat, aby mu Koutník přes stanici sdělil informace o situaci v průmyslu a hospodářství v Československu. Čeněk s tímto souhlasil a zhruba o tři týdny později radiostanici obdržel, od té doby ji měl v úschově.¹¹⁴

¹¹² Tamtéž, ff. 15–16.

¹¹³ ABS, f. Vyšetřovací spisy, inv. č. V-420-BR, Josef Koutník, f. 16.

¹¹⁴ Tamtéž, Čeněk Koutník, f. 14.

Rudolf Hájek později vypověděl, že se na schůzce v hostinci v srpnu 1948 chopil organizace okresu Bystřice nad Pernštejnem pro případné povstání proti republice, a že rovněž tiskl protirežimní letáky. Čeněk Koutník se měl starat o přechod státní hranice do Bavorska, neboť již delší dobu se v této oblasti angažoval, a protože jejich třetí bratr František Koutník působil v Rozbachu, v pohraničním pásmu u SNB.¹¹⁵ Josef Koutník však ve své výpovědi popřel, že by si vzal na starost radiostanici, či že by se domluvili na převádění lidí přes hranice. Je však možné, že to bylo pouze ze strachu z pozdější perzekuce. Jmenovaný nicméně připustil, že s bratry žili v domnění, že po únorových událostech se lidé uchýlí k převratu a že mu budou se svojí skupinou napomáhat.¹¹⁶ Svoji ilegální činnost započali takovým způsobem, že v každé jednotlivé vesnici v okrese Bystřice vybral Hájek jednoho spolehlivého člověka a postupně všechny zapojil do svojí protistátní organizace.¹¹⁷ Josef Koutník odjel nedlouho po této schůzce do Ostravy a vrátil se až ke konci měsíce srpna, kdy ho bratr Čeněk poprosil, zda by mu nemohl pomoci v rozšíření letáků, nato koupil Josef cyklostyl a na něm letáky společně rozmnožovali.¹¹⁸ Čeněk Koutník s Matějkou dál organizovali útoky přes hranice, avšak po nějaké době Matějka v zahraničí zůstal a chtěl, aby za ním odešel i Čeněk.

Po nějaké době navštívil Hájkův hostinec jistý Doležal, který přišel Čenka varovat, že lidé kolem Matějky byli v Praze pozatýkáni, a tak aby varoval i svého bratra Františka a dal si pozor, aby nebyl prozrazen. Čeněk tedy přešel do ilegality a začal se skrývat po svých známých.¹¹⁹ Rudolf Hájek se spojil s Karlem Fišerem, který se angažoval v přechodu hranic a jenž s ním chtěl zorganizovat spojení se zahraničním odbojem. Nic z toho se však neuskutečnilo, neboť byl Hájek zatčen v Novém Městě na vlakovém nádraží. Hájek se rozhodl, že mu nezbývá jiná alternativa než příslušníkům StB utéci, a tak se dal odvést na toaletu, odtamtud se ale utéct nedalo. Při návratu tak začal předstírat, že je

¹¹⁵ Tamtéž, Rudolf Hájek, ff. 4–5.

¹¹⁶ Tamtéž, Josef Koutník, f. 17.

¹¹⁷ Tamtéž, Rudolf Hájek, f. 5.

¹¹⁸ Tamtéž, Josef Koutník, f. 17.

¹¹⁹ Tamtéž, Čeněk Koutník, ff. 13–15.

hladový a že od rána nejedl a zda by si tedy mohl dojít nakoupit nějaké jídlo k místnímu řezníkovi. Příslušník StB, který Hájka střežil, s tím souhlasil a odvedl ho do nedalekého obchodu, zde se pak Hájkovi podařilo utéci. Z dokumentu, sepsaného informátorem Adamem z D. Rožínky vyplývá, že je celkem možné, že útěk byl umožněn schválně, neboť celé chování příslušníků StB bylo v tomto případě velmi podivné. Nabízí se tedy dvě možná vysvětlení, a sice: že jeden z příslušníků byl členem odbojové skupiny a záměrně nechal Hájka uprchnout, nebo chtěla StB využít Hájka v operaci „Kámen“, vyslechnout jej za pomoci falešného amerického důstojníka, a získat tak od něj řadu informací o dalších členech jeho ilegální skupiny.¹²⁰

Od svého útěku se Hájek ukrýval spolu s Čeňkem Koutníkem u mlynáře Ladislava Prudkého v Podmitrově. Vzhledem k vyzrazení jejich úkrytu se pak museli několikrát přesunout. V měsíci květnu 1949 se měl uskutečnit zmíněný státní převrat, avšak nic se nestalo a okolnosti nedávaly znát, že by se v příštích měsících mělo něco odehrát. Najít další útočiště bylo pro Rudolfa Hájka a Čeňka Koutníka stále těžší a tak se rozhodli, že jednodušší bude odejít za hranice. Podle Hájka nejen pro důvod nečinnosti, ale také proto, že se vedlo rozsáhlé pátrání po obou těchto odbojářích a proti ostatním protirežimně smýšlejícím a odbojově se angažujícím skupinám.¹²¹

V jejich úkrytu je jednoho dne navštívil jejich známý Slávek Chocholáč s tím, že se v kraji vyskytla ilegální skupina, se kterou by se Hájek s Koutníkem měli setkat. Chocholáč měl tyto informace od jistého Kulíka, jenž zastával roli spojky. Z dochovaného archivního dokumentu je jasné, že celá ilegální skupina byla stvořena pouze k vylákání velitelů organizace Hřebík. Ve zprávě, sepsané příslušníky StB, se uvádělo, že schůzka proběhla 30. června 1949 ve 23 hodin v lese u Nového mlýna. Hájek poté již na stanici SNB vypověděl, že jednání byli přítomni tři muži, z nichž jeden, očividně velitel, se mu představil jako Vala. Následně se bavili o politické situaci, přičemž Vala podotkl, že by bylo nejlepší, kdyby Koutník s Hájkem odešli do zahraničí a pracovali pouze na zpravodajské

¹²⁰ Tamtéž, operativní materiál, f. 11.

¹²¹ Tamtéž, Rudolf Hájek, ff. 9–14.

rovině, že by jim jeho skupina mohla přechod zařídit. Dokonce jim slíbil falešné legitimace. Hájek falešnou ilegální skupinu nazýval číslem 9909, neb mu tak byla nejspíš představena.¹²² Hájkova zpráva o této schůzce byla krátká, zato Koutník byl sdílnější a zmínil se také o tom, jak je Vala varoval, že slyšel o tom, že je stíhají kvůli několika krádežím a loupežím, a proto by bylo nejlepší z republiky vycestovat.¹²³ Po domluvě na falešných legitimacích se skupina rozešla. Zpráva od agentů dále uváděla, že Hájek chtěl schůzku přesunout přímo do prostor mlýna, to však nebylo možné, neboť v něm byli ukryti další příslušníci StB. Také se v ní uvádělo, že Hájek zprvu agentům nevěřil a chtěl po nich nějaký důkaz, že jsou opravdu ti, za které se vydávají. Došla také řeč na zatčeného člena skupiny Hřebík Františka Lahodu, je možné, že právě přes něj se agenti StB dostali ke zmíněné skupině a mohli tak podniknout potřebné kroky k jejich vylákání na hranici a následnému zadržení. Nakonec byla domluvena spolupráce s možností zprostředkování přechodu přes hranice. Dokonce bylo domluveno, že pokud by Koutník s Hájkem odešli, měli předat svoji organizaci do rukou zmíněného Valy, tedy nevědomky do rukou StB. Pro případ, že by se Hájek s Koutníkem podařilo přesvědčit k odchodu do zahraničí, navrhli agenti StB ve své zprávě nadřízeným provést operaci „Kámen“.¹²⁴

Další schůzka mezi Koutníkem, Hájkem a falešnou odbojovou organizací se uskutečnila 3. srpna 1949 v lese mezi Zvolí a Bobrovou. Zde jim byly předány jejich nové legitimace, Hájkovi na jméno Jan Hladík a Koutníkovi na jméno Jan Kučera. Tím tato schůzka skončila, avšak Koutník s Hájkem stále neměli k agentům plnou důvěru, přesto se s falešným ilegálním odbojem dvojice sešla ještě několikrát.¹²⁵ Oba ovšem stále váhali, jestli jim svěřit svůj odchod do zahraničí, jejich rozhodnutí nakonec urychlily zprávy o častém prohledávání lesů a okolí úkrytu Koutníka s Hájkem. Oba začali být nervózní, a také jejich přátelé je přesvědčovali, aby uprchli do zahraničí. Nakonec se tedy rozhodli vložit svůj osud do rukou skupiny 9909.

¹²² Tamtéž, ff. 13–14.

¹²³ Tamtéž, Čeněk Koutník, f. 32.

¹²⁴ Tamtéž, operativní materiál, ff. 12–17.

¹²⁵ Tamtéž, Čeněk Koutník, ff. 35–37.

Celá akce začala v pátek 16. září 1949, Hájek s Koutníkem měli čekat v 19:30 na silnici, která vedla z Brna do Jihlavy. Tam se setkali s již známými členy Valou a jeho spolupracovníkem, kteří jim dali instrukce na další cestu. Hájek o tom ve své výpovědi řekl: *„Dále nám sdělil, že náš přechod je zajištěn, že pojedou dva vozy, první menší, který bude zajišťovat cestu a ve druhém větším, že pojedem. V tom větším vozu, že bude tajemník z diplomatického úřadu, který bude mít diplomatický pas, tím, že bude naše cesta přes hranice bezpečná.“*¹²⁶ To ostatně potvrdil také Koutník, který dále vylíčil, že zhruba ve 2:30 se dostali do okolí Mariánských Lázní, kde se měl přechod uskutečnit. Po nějaké době zastavili u cesty a museli vystoupit, zde na ně čekali dva muži, kteří je měli převést přes hranice. Podle Koutníka byli nabádáni, aby striktně dbali pokynů obou mužů. Dále pokračovali v jejich doprovodu. Po nějaké době došli k bavorské hranici, kde se jeden muž oddělil s tím, že dále je povede pouze jeden. Podrobnější představu o nastalé situaci si lze udělat na základě Koutníkovi výpovědi, jenž uvedl: *„Nejprve jsme narazili na hraniční závory, kde jsme byli německy vyzváni, abychom dali ruce vzhůru. Když jsme zvedli ruce nahoru, přistoupili k nám 3 němečtí celníci, odebrali nám zbraně a vyzvali nás, abychom je následovali....“*¹²⁷ Ještě v autě dostal Hájek od muže, jenž předstíral tajemníka, listinu, kterou měl předložit veliteli německé celnice. Na tu byli zbylým převaděčem dovedeni a Hájek zde listinu předložil přítomnému muži, který, podle Koutníka, *„po přečtení této listiny vzal telefon a měl nějaký německý rozhovor. Poněvadž němčinu neovládám, nevím, co a s kým telefonoval. Asi po deseti minutách tohoto rozhovoru přijelo před celnici americké auto „Japp“ řízený americkým vojákem. Po příjezdu tohoto auta, naše doklady a zbraně vzal jeden německý četník do aktovky a vyzval nás, abychom šli s ním ven. Venku jsme všichni nasedli do vozu, aniž by kdo s námi hovořil, kam jedeme.“*¹²⁸ Po Koutníkově dotazu, kam že vlastně jedou, mu bylo odpovězeno, že nejspíše do amerického úřadu. Po nějaké době přijeli k vilce, kde jeep zastavil, a všichni vystoupili. Koutník vilku ve své výpovědi vcelku přesně popsal: *„Po příchodu*

¹²⁶ Tamtéž, Rudolf Hájek, f. 16.

¹²⁷ Tamtéž, Čeňěk Koutík, f. 40.

¹²⁸ Tamtéž.

do vilky umístili nás v přízemní místnosti. V místnosti byl v pravém rohu přenosný stojatý věšák, dále tam bylo jedno železné lůžko, a v jednom rohu kulatý stolek a dvě pohovky, v levém rohu ode dveří skříň a na stěně visel nějaký plakát, tuším diagram v anglickém jazyce....¹²⁹ Dále popsal místnost, v níž byl vyslýchán: „...Velký psací stůl, červená pohovka, skříň, kulatý stolek a dvě křesla. Na zdi byl obraz amerického prezidenta a na druhé straně stěny obraz nějaké ženy.“¹³⁰ Porovnáním Koutníkovi výpovědi se vzpomínkami Stanislava Lišky, ve kterých popisoval falešnou úřadovnu u Všerub, lze dojít k závěru, že StB již měla s akcí zkušenosti, což dokazuje už jen rozloha vily, do které byla stanice umístěna, ta byla mnohem větší a také nápadně lépe vybavena, je možné, že v ní agenti zůstávali i déle než jen, když očekávali oběť.

Následoval výslech americkým kapitánem, který mluvil špatně německy a přítomný překladatel zase špatně česky. Následovaly již typické otázky, jako proč dotyční odešli za hranice a podobně. Koutníkovi byly navíc předloženy jeho pravé i falešné doklady. Při tomto výslechu prozradil Koutník vše o organizaci Hřebík a určil i velitele jednotlivých stanovišť. Chování důstojníka bylo chvílemi dosti agresivní, až Koutníkovi přišlo, že je opilý.¹³¹ Po Koutníkovi, byl vyslýchán také Hájek. Ten k celé této situaci více uvedl až ve své výpovědi v Brně z 14. října 1949, ve které se navíc zmínil o tom, že byl již v přízemí vily dotazován jakýmsi slovensky mluvícím mužem, zda byl v Československu někdy zatčen. Hájek odpověděl, že ano, ale že příslušníkům StB utekl. Tento Slovák také přinesl mužům k vyplnění dotazníky a poté byl Koutník odveden k výslechu. Jinak se Hájkova výpověď vesměs shodovala s Koutníkovou. Hájek se obával, že pro své zatčení bude Američany nějak perzekuován a tak dal kapitánovi dopis, jež dostal od velitele 9909 pro jistého Kellyho, na který mu kapitán odpověděl, že velitele organizace zná a že situace pro oba odbojáře tím pádem vypadá velmi dobře.¹³² V průběhu výslechu Rudolfa Hájka byl Koutník převezen zpět na německou celnici, kde byl zatčen a celníci u něj provedli osobní prohlídku.

¹²⁹ Tamtéž, f. 41.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž, f. 41–42.

¹³² Tamtéž, Rudolf Hájek, ff. 75–76.

Čeněk Koutník svoje zatčení komentoval těmito slovy: *„Domnívám se, že rozkaz k mému zatčení přišel telefonicky od amerického kapitána, který mě předtím vyslychal, a to v té době, když jsem opustil jeho kancelář a přijel na celnici. Po nasazení pout učinili u mě osobní prohlídku a prohlídku oděvu. Prohlíželi mě 3 němečtí celníci. Při této mé prohlídce byl také přítomen muž, který nás převáděl přes hranice. Tohoto jsem se tázal, co to má znamenati, že se zde bude jednati o nějaký omyl, že by se to mohlo vysvětlit. Na toto mě řekl, že jsme pěkní ptáčci, a že se nic vysvětlovat nebude.“*¹³³ Poté Koutníka dovedli na údajnou československou hranici, tam ho začali mlátit zbraněmi, a hned nato se ho pokusili shodit do potoka. Za hranicí ho předali hlídce SNB, která ho odvezla na místní stanici a poté do Brna. S Hájkem se naposledy viděl na údajné úřadovně CIC.¹³⁴

U Hájka proběhlo zatčení obdobně, pouze na něj celníci již u převozu na celnici křičeli, že je komunistický špicl. Popsal svůj „přechod“ zpátky na československé území následovně: *„Přímo mé osobě neřekli kam mě vedou, ale mezi sebou křičeli na sebe ‚marsch k českým četníkům‘. Když jsem se chtěl po cestě otočit, tloukli mne a tlačili mě stále kupředu. Blízko dalších závor, uviděl jsem 4 muže, oblečené v uniformách českých četníků a na tyto křičeli moji průvodci ‚zde máte komunistického špicla‘. Při předání křičel jeden český četník, ‚nejlepší bude hned ho zakopat‘. Ihned nato jsem dostal pěstí na oko a do zátylí. Pamatuji si, že jsem viděl německé celníky od nás odcházeti. Četníci v českých uniformách mě po tomto posadili do auta, přehodili přes mně deku nebo plášť a řekli mě, že jedeme do Prahy.“*¹³⁵ Hájek nadále uvedl, že se pokusil o útěk, což se mu nepodařilo, a poté byl vyslychán, avšak prý velmi slušným způsobem, což ho vedlo k úvahám, že nemůže být na českém území. Také si stejně jako Koutník stěžoval na chování německých pohraničnicků.¹³⁶

¹³³ Tamtéž, Čeněk Koutník, f. 42.

¹³⁴ Tamtéž, f. 43.

¹³⁵ Tamtéž, Rudolf Hájek, f. 76.

¹³⁶ Tamtéž, ff. 76–77.

4.3 Lokalita u Chebu

V oblasti Chebska se díky dochovaným archivním materiálům můžeme seznámit se dvěma případy přechodu falešných hranic. Prvním z nich je kauza Josefa Šikoly, který se pokusil uprchnout spolu se svým synem Mirkem a ženou Juditou. Šikola byl prodejcem a výrobcem Jablonecké bižuterie, v roce 1949 byl nejprve zadržen kvůli podezření ze styku s cizinou, právě z tohoto šetření pak vyšlo najevo, že se Šikola zajímal o odchod od zahraničí. Po jeho propuštění z vazby se nějakou dobu snažil nedávat o sobě příliš vědět, ale v roce 1950 se rozhodl pro odchod z republiky již napevno.¹³⁷ V červnu 1950 kontaktoval Šikolu jistý Matoušek, který mu řekl, že ho může seznámit s člověkem jménem Fišer, který ho dostane přes hranice. Po určité době odjeli oba na schůzku s Fišerem do Železného Brodu, kde se dohodli na termínu a průběhu přechodu. Šikola do jednání nezasahoval, vše vyjednával Matoušek.

Samotný přechod byl několikrát zrušen či odložen, z čehož byl Šikola postupem času stále více nervózní, neboť dospěl k názoru, že je Fišer očividně značně nespolehlivý.¹³⁸ Po nějaké době navštívil Šikolu muž jménem Degner, který mu rovněž nabízel, že jej převede přes železnou oponu. Šikola již neváhal a nabídku přijal, i když to znamenalo, že musel opětovně zaplatit značnou finanční částku, tentokrát 50 000 Kčs, což ovšem zdaleka nebylo tolik, kolik již zaplatil Fišerovi, který si řekl o 100 000 Kčs. Akce „Kámen“ se v tomto případě uskutečnila z noci ze 7. na 8. prosince 1950 u města Cheb. Ve spise Josefa Šikoly lze nalézt i žádost o hloubkový výslech v akci „Šutr“, jak je zde akce nazývána, a aby se kladl zvláštní důraz na to, aby celá věc nebyla při výslechu vyzrazena.¹³⁹ Vlastní průběh akce je pak možné vyčíst z výpovědi pana Šikoly: *„Směr cesty byl Karlovy Vary, v KV. jsme vystoupili a tam společně s panem Degnerem, se kterým jsem se sešel v Praze na autobusovém nádraží. Degner v Karlových Varech čekal auto. K autu nás dovedl k drožkám, tam nás převzal jiný, Degner šel neznámo kam. Autem jsme přijeli do Chebu, v Chebu nás vyklopil z auta, já*

¹³⁷ ABS, f. V/MV, inv. č. V-2624-MV, Josef Šikola a spolčníci, f. 22.

¹³⁸ Tamtéž, skupinový spis, ff. 32–34.

¹³⁹ Tamtéž, podvazek, ff. 44–45.

mu zaplatil cestu, já mu dal 5 000 Kčs. Neznámý muž zase odjel. Dotyčný vůz byl pravděpodobně německé výroby. Neznámý muž z Karlových Varů nás vedl po lními cestami, nějakou vesnicí, kus přes Háje, když jsme přišli na německou stranu, narazili jsme na německou hlídku.“¹⁴⁰

Šikolův syn Mirko ve své výpovědi slova svého otce potvrdil. Setkání s německou hlídkou a následné události, však popsal podrobněji: *„Přišli jsme k jakési závoře, za závorou na nás zavolal nějaký muž německy halt. Dotyčný muž byl asi 30 let starý. Na rameni držel pušku. Přišel k nám a řekl, abychom šli s ním. Pak nás vedl asi půl hodiny do jakéhosi domu. U domu stála hlídka, na nás posvítla a zavedla nás do toho domu. V domě nás vedli do nějakého poschodí. V místnosti byla lavice, pak nás zavedli do kanceláře. Tam byl asi nějaký velitel finanční stráže. Pak tam přišel jakýsi muž, který měl uniformu. Měl pistoly. Ten voják nás se vyptával, pak si sedl k psacímu stolu a psal s námi protokol.“¹⁴¹* Následně uvedl, že se ho muž zeptal, jaká byla nálada mezi československým lidem, na což mu odpověděl, že „mizerná“. Dále se ho vyptával, jak se plní pětiletka a co stát vyráběl.¹⁴² Falešný důstojník CIC se důkladně probral veškerými věcmi, které sebou Šikolovi měli, a když nenašel nic, co by upoutalo jeho pozornost, nechal je vyplnit předem připravený dotazník (viz příloha č. 1). Součástí tohoto dotazníku byly kromě osobních údajů, jako je jméno, příjmení, datum narození, zaměstnání, bydliště a politická příslušnost, také otázky, a to jak v anglickém, tak v českém jazyce. Američané se v dotazníku ptali například na důvod odchodu z Československa, či zda se emigranti chtěli zúčastnit v cizině odbojové činnosti, také se zajímali o politickou činnost v republice a o poznatky, které utečenci mají o branné moci Československa. Je jasné, že se StB snažila z lidí dostat vše, co věděli a mnozí si už jen proto, aby na ně pak bylo v zahraničí lépe pohlíženo, klidně i několik informací vymysleli, čímž si nevědomě spíše přitížili.¹⁴³ Dále následovalo prohlášení o tom, že vypisující odpovídá pravdivě a je si vědom případného trestního stíhání. Po

¹⁴⁰ Tamtéž, skupinový spis, f. 38.

¹⁴¹ Tamtéž, f. 56.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž, ff. 31–32.

sepsání dotazníku či protokolu dal Šikolovým důstojník napít whisky a předal jim prohlášení, že se mohou volně pohybovat. Následně jim ukázal směr a pověděl jim, aby se vydali k asi osm až deset kilometrů vzdálené vesnici. Po zhruba 15 minutové chůzi zadržela Šikolovu rodinu hlídka StB, která je následně dopravila do věznice v Chebu, odkud byli všichni po několika dnech odvezeni do Prahy.¹⁴⁴ Zpráva hlavního velitelství Prahy k danému případu uváděla: „*Akce kámen byla taktéž provedena po dohodě s KV-stb-Liberec, který dal k tomuto souhlas, jelikož Šikola byl současně jejich spolupracovníkem, což bylo i za následek toho proč utíkal z ČSR. Toto ovšem na domnělé úřadovně nepřiznal, a když mu bylo nabízeno, aby se vrátil zpět do ČSR, prohlásil, aby byl se svou rodinou raději zastřelen, než aby se vracel do komunistického kriminálu. Jelikož jmenovaný se svou rodinou nechtěl nastoupiti cestu zpět do ČSR, aby tam pracoval pro CIC, bylo přikročeno k provedení normální realizaci na hranicích, aniž by jmenovaný prohlédl celou hru.*“¹⁴⁵

Operací číslo dvě, taktéž provedené u Chebu byla provokace vůči JUDr. Václavu Cihlářovi. Ten studoval na teologické fakultě v Praze, a to až do doby než mu došly finanční prostředky. Poté nastoupil do ČKD, kde měl však velmi malé finanční ohodnocení a proto se rozhodl odejít do zahraničí. Dalším důvodem k odchodu za hranice pro něj byla touha dodělat si teologické vzdělání, a v tomto oboru dále pokračovat. S úmyslem odejít se svěřil svému spolubydlícímu Václavu Kučerovi, který se angažoval ve věcech církevního jmění ženských klášterů. Cihlár byl pozván do Kučerova bytu a tam mu byl představen jistý Josef, který ho měl převést přes hranice. Původně měl jít sám Kučera, neboť byl varován ze zahraničí jistou jeptiškou, sestrou Rolandou, že je v nebezpečí. Kučera však do zahraničí odejít nechtěl a namísto sebe to nabídl Cihlářovi.

Josef se s Cihlářem dohodl na přechodu a řekl mu, zda by se nemohl dostat k plánům zbraní nebo něčemu podobnému, a pokud ano, aby je vzal

¹⁴⁴ Tamtéž, f. 75.

¹⁴⁵ Tamtéž, podsvazek, ff. 33–34.

sebou. Po nějaké době přijel do bytu za Cihlářem Josef, o kterém se jmenovaný dozvěděl, že jeho příjmení je Polák, s tím, že již má přesné datum odchodu, tj. z 8. na 9. dubna 1950. V určený den se oba sešli na Masarykově nádraží v Praze a odjeli směrem na Cheb.¹⁴⁶ Cihlář popsal další cestu na hranici následovně: „*Po příjezdu do Chebu jsme měli jít pěšky, ale po východu z nádraží Josef řekl, abych počkal a odešel pryč a za chvíli se vrátil a vybídl mne, abych sedl tam do jednoho auta, což jsem také učinil, neboť jsem předpokládal, že Josef byl s řidičem o této cestě domluven. Autem jsme jeli až do Aše a odtud do jedné vesnice, jejíž jméno si nepamatuji, a za touto jsme vystoupili a odešli jsme směrem k listnatému lesu ještě s jedním pánem, který čekal na místě, kde jsme vystoupili z auta. Tento muž prohodil k Josefovi: ‚to je dost, že přijíždíš dneska včas‘. Společně s těmito jsem odešel dále lesem, až jsme došli k závoře.*“¹⁴⁷ Za závorou stál příslušník německé finanční stráže a Josef mu Cihláře doslova předal. Stráž odvedla Cihláře k blízké celnici, kde stáli ještě dva příslušníci, kteří zavolali telefonem jistého George.

Na úřadovně se objevil muž v khaki uniformě, který se Cihláře dotázal anglicky i německy zda umí některou z uvedených řečí, ten mu odvětil, že nikoli a tak muž odvětil, že spolu můžou hovořit česky. Cihlářovi byl předložen německo-anglicko-český dotazník a po jeho vyplnění byl ještě proveden výslech. „George“ nabídl vyslýchanému cigaretu a whisky. Alkohol Cihláře lehce omámil, neboť byl hladový a unavený po cestě. Ve své výpovědi uvedl: „*Z Československa jsem odešel z politicko-náboženských důvodů. K tomu konkrétně udávám, že v poslední době byla perzekuce římsko-katolických duchovních, kteří jsou nevinně odsouzeni komunistickým terorem. Tento komunistický teror má snahu rozbít katolickou církev, odtrhnout ji od Říma neboť toto je hlavní organizace, která měla možnost uvědomovat politicky-nábožensky obyvatelstvo ČSR.*“¹⁴⁸ V závěru své výpovědi pak Cihlář prozradil několik jmen kněží, kteří podle něj vystupovali proti komunistickému režimu. Po výslechu

¹⁴⁶ ABS, f. V/MV, inv. č. V-4778 MV, Václav Cihlář, podsvazek, f. 9.

¹⁴⁷ Tamtéž, f. 9.

¹⁴⁸ Tamtéž, f. 12.

scénář probíhal jako obvykle. Cihláře doprovodila stráž několik metrů od celnice, a dále ho poslala samotného. O několik chvil později jej zadržela hlídka StB a odvezla ho na blízkou stanici SNB k výslechu. Následně byl eskortován do Aše a odtud rovnou do Prahy.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Tamtéž, ff. 10–11.

5. Americké protesty a osudy obětí v akci „Kámen“

5.1 Americké nóty

Ačkoli spadala operace „Kámen“ pod přísné utajení, informace o jejím průběhu se stejně dostaly za hranice. Jak již bylo řečeno, Stanislav Liška, který na akci spolupracoval v lokalitě Všeruby, byl zároveň agentem Američanů a vše jim tak vyzradil. Americké protesty na sebe nenechaly dlouho čekat a již dva měsíce po prvním případě došla do Prahy protestní nóta vlády Spojených států amerických proti zneužívání amerických uniforem, státních symbolů a celkového pošpinění americké armády. Nóta sepsaná 15. června 1948, obsahovala natolik detailní popis celého průběhu akce, že nemohlo být pochyb o tom, že člověk, který tyto informace poskytl, musel být přítomen v úřadovně na falešných hranicích. Z protestu vyplývalo, že Američané získali podrobné informace, neboť byli obeznámeni i s takovými detaily, že se při těchto akcích na stole nacházely položené balíčky amerických cigaret, malé USA vlaječky, na zdi visely portréty prezidentů Trumana a Roosevelta a obětem dotyčný personál nabízel whisky. Dále se nóta zmiňovala o podvodném používání německých uniforem pohraniční stráže a amerických armádních uniforem.¹⁵⁰ Vláda USA se přitom domnívala, že celá akce je dělána kvůli zneškodnění případných emigrantů z Československa. Je však zřejmé, že toto nebyl celý účel akce „Kámen“, neboť z toho, že byly některé oběti v podstatě donuceny k odchodu do zahraničí, vyplývá, že smyslem celé hraniční hry bylo spíše dostat z nežádoucích občanů Československa co nejvíce informací o organizacích a osobách, jež se pro komunistický stát jevily nebezpečnými, a zneškodnit případné narušitele bez toho, aby na sebe orgány StB nějak důrazně upozornily.

Hned o měsíc později, přesně 2. července 1948, přišla do Prahy druhá nóta, psalo se v ní: *„Americké velvyslanectví zdvořile zdraví československé ministerstvo zahraničních věcí a má tu čest odvolat se na nótu velvyslanectví z dne 15. června týkající se protistátního užívání amerických vojenských*

¹⁵⁰ Archiv ministerstva zahraničních věcí. (dále jen AMZV), f. Generální sekretariát-A, 1945–1954, karton 193, U. S. Embassy note no. 4980.

uniformem a hodnostních označení vojskem československé vlády při zajištění hraniční kontroly.“¹⁵¹ Dále se v protestu uvádělo, že se československá ostraha hranic pohybovala podezřele blízko spojnice mezi americkou zónou a Československem a nosila uniformy US Army. Velvyslanectví USA tedy žádalo, aby tato praxe byla ihned skončena.¹⁵²

Ačkoli československé úřady nechápaly, odkud se tyto informace americké velvyslanectví dozvědělo, neváhaly ihned zareagovat a celou záležitost popřít. Liškovi jeho nadřízení nařídili sepsat prohlášení, že v okolí Všerub se nic podobného nikdy nedělo. Zdálo by se logické, že by se vedení StB na Stanislava Lišku zaměřilo spíše jako hlavního podezřelého z vyrazení akce Američanům, neboť byl do celé operace od začátku zapleten. Liška však měl v této době zatím ještě neotřesitelnou pozici, jelikož za něj ručil oblastní velitel SNB podplukovník František Havlíček. Vedení StB ovšem netušilo, že Havlíček také spolupracoval s americkými zpravodajskými službami.¹⁵³ Následovala tedy odpověď americkým úřadům, ve které se uvádělo, že „*nikde na západním okraji Všerub nekonají a nekonali příslušníci československého sboru národní bezpečnosti službu v uniformách a s odznaky důstojníků armády Spojených Států. Na západním okraji Všerub neexistuje domek, který by byl používán za účelem popsáným v protestu americké vlády*“.¹⁵⁴ Československo ve své reakci také zdůraznilo, že příslušníci SNB prováděli výslechy pouze na svých oficiálních stanicích, a že žádný z příslušníků nemohl být oblečen do uniformy armády Spojených států, neboť tyto stejnokroje SNB nikdy nevlastnila, a navíc kdyby byl kterýkoli příslušník přistižen v jiné uniformě, než ve stejnokroji SNB, byl by přísně stíhán, ať už zatčen nebo dokonce i zastřelen. Ve věci státních vlajek a portrétů amerických prezidentů československé úřady upozornily na to, že mnoho občanů vlastnilo tyto předměty doma od osvobození americkou armádou v roce 1945 a visely jim v pokojích. Cigarety a whisky vysvětlili českoslovenští zástupci tím, že vše bylo k dostání na černém trhu. Na závěr pak uvedli, že vzhledem k tomu,

¹⁵¹ Tamtéž, U. S. Embassy note no. 4749, 2. 7. 1948.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ JANDEČKOVÁ, *Kámen*, s. 138–139.

¹⁵⁴ KAPLAN, *Pouinorová emigrace*, s. 17.

že nebylo zjištěno nic podezřelého, jednalo se na straně amerických orgánů nejspíš o nespolehlivého informátora.¹⁵⁵ Více se již Československo k americkým protestům nevyjadřovalo a StB v akcích i nadále pokračovala. Z uvedených případů vyplývá, že tomu tak bylo minimálně do roku 1951, není však vyloučeno i delší trvání.

5.2 Osudy obětí akce „Kámen“

Osudy obětí akce „Kámen“ byly různé. Paní Prošvicová byla propuštěna z vazby 2. července 1948, poté co se prokázalo, že se nedopustila žádného trestného činu. Po svém propuštění však zjistila, že jejich byt jim zabavilo ministerstvo vnitra. Musela se tedy nastěhovat i se svými dětmi k rodičům do domu v Střížkovské ulici.¹⁵⁶ V dokumentu sepsaném 8. června 1949 požadoval právní zástupce Prošvicové vrácení zabavených věcí, jež si sebou rodina přinesla na falešnou hranici u Všerub, úřady o něčem takovém ovšem nechtěly slyšet. Prošvic byl, podle sektoru BAa-IV, kterému se žádost dostala do rukou, třídní nepřítel, jenž využíval dělníky k získání peněz pro svoji ilegální organizaci. Jeho majetek si tak, podle zprávy sepsané dotyčným sektorem, rozdělili příslušníci StB, kteří ho potřebovali více než sám podnikatel. Dále upozornil zmíněný aparát na to, že Prošvic svým útekem z pracovního tábora, kde byl po svém zatčení na hranicích umístěn k výkonu dvouletého trestu, jen potvrdil svoji spolupráci na rozvracení Československé republiky. Zabavené věci si tak nezasloužil ani on, ani jeho rodina, nýbrž měly být vráceny dělnické třídě, které je odebral. V dokumentu bylo navíc podotknuto, že některý svůj majetek Prošvic ukryl u svých spolupracovníků z továrny, a proto by se také proti těmto lidem, kteří Prošvicův pokus o útěk nenahlásili, i když o něm museli být informováni, mělo zakročit.¹⁵⁷

I když StB Prošvicovu rodinu dále sledovala, přesto utekla v roce 1950 za hranice továrníkova dcera Věra. Příslušníci pak nespustili z očí dům Karla Haška, švagra Prošvice, u kterého bydlela továrníkova žena s dvěma jeho dětmi a

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ ABS, f. 319, inv. č. 319–38–6, f. 1.

¹⁵⁷ ABS, f. V/MV, inv. č. V_5317_MV, Maláč a spol., operativní podsvazek, ff. 91–92.

také se svými rodiči.¹⁵⁸ Vzhledem k nevyhovujícím životním podmínkám, zapříčiněnými tím, že musela rodina bydlet v jednom pokoji a dům sdílet s nemocnými rodiči, se Prošvicová snažilo dostat zpět byt, který s manželem před onou událostí na falešných hranicích vlastnili. Proto v roce 1956 podala další odvolání proti jeho odebrání. Podle zprávy bytového odboru, však její žádosti nemohlo být vyhověno, neboť ministerstvo vnitra shledalo zabavení bytu v pořádku, v jeho prostorách navíc v uvedenou dobu sídlil Středočeský obchod s potřebami pro domácnost.¹⁵⁹

Prošvicovi také již od roku 1945 žádali o vrácení své vily ve Vonoklasech, která jim byla odebrána kvůli podezření, že se Jan Prošvic za okupace stýkal s Němci. Ačkoli bylo toto tvrzení později vyvráceno, národní výbor jim vilu nevrátil, ta pak byla po roce 1949 prodána Antonínu a Marii Zápotockým. V interní zprávě pro ministra vnitra však bylo podotknuto, že zabránění bytu i vily, bylo nezákonné a následné prodání do rukou Zápotockého značně nevhodné, neboť by mohlo být využito nepřáteli komunistů k pomluvám, zejména kvůli špatné bytové situaci, ve které se nacházela Prošvicová a její děti.¹⁶⁰ Navrácení požadovaného majetku zřejmě ani nebylo možné, neboť se zdá být pravděpodobné, že právě majetek se stal podmětem pro akci „Kámen“ v případě rodiny Jana Prošvice. Režimu, tak bylo umožněno odebrat podnikateli majetek bez jakýchkoli problémů a ještě se tak dozvědět o dalších protirežimně smýšlejících podnikatelích a příslušnících vyšší třídy.

Dalšího z obětí, Oldřicha Maláče, který byl zatčen jen pár dní po Prošvicově rodině, odsoudil soud k 15 letům odnětí svobody. Jeho manželka Ludmila Maláčová sepsala 16. srpna 1956 žádost o revizi procesního řízení, v níž uvedla, že její manžel strávil ve vězení již osm let, a kvůli jeho zhoršenému zdravotnímu stavu požádala o jeho propuštění. Ve své žádosti psala o tom, že byl její manžel v roce 1948 vyhozen z úřadu na ministerstvu vnitra. Maláčová dokonce uvedla osoby, které za to měly být odpovědné, a sice Bedřich Pokorný a

¹⁵⁸ Tamtéž, podsvazek, ff. 45–47.

¹⁵⁹ ABS, f. 319, inv. č. 319–38–6, ff. 41–43.

¹⁶⁰ Tamtéž, ff. 44–46.

Šváb [zde není uvedené celé jméno – poz. aut.]. Podle své ženy se Maláč obával další perzekuce ze strany těchto mužů, a tak se nakonec rozhodl odejít do zahraničí. Tato žádost o zkrácení trestu odsouzeného se navíc vyznačovala tím, že Maláčová v ní přímo obvinila Bedřicha Pokorného a Dr. Plačka z využívání jejich vysokého postavení a najmutí si jakéhosi člověka, který manžele Maláčovi přivedl k falešné hranici, kde byli oba zatčeni. Maláčová navíc zdůraznila, že se jednoznačně jednalo o provokaci ze strany StB, a na základě toho žádala o obnovení soudního řízení, ve kterém byl její manžel odsouzen.¹⁶¹

Případem se zabývala krajská prokuratura, která nakonec připustila, že Maláč byl skutečně odsouzen na základě provokace. Znovuotevření případu by ovšem znamenalo otevřeně přiznat operaci „Kámen“, což bylo pro StB nepřijatelné, její vedení se tak snažilo celou věc vyřešit pokud možno diskrétně a příliš na ni neupozorňovat.¹⁶² Maláč byl tedy nakonec, vzhledem k přihlídnutí k jeho dobrému chování, propuštěn 16. října 1956 na podmínku. V následujících letech byl Maláč nadále sledován příslušníky StB. Po svém pobytu ve vězení měl nějakou dobu psychické potíže a v roce 1957 byl vyslýchán na II. oddělení ministerstva vnitra, pravděpodobně z toho důvodu, že se člověku, který spolupracoval s StB, svěřil, že je nespokojen v zaměstnání a s poměry, které v Československu vládou. Vliv na jeho stížnost měla v tomto případě nemoc jeho ženy a také malý plat.¹⁶³ Závěrem nutno uvést, že Maláč se dohledu StB pravděpodobně již do konce života nezbavil, už jen proto, že věděl o falešných hranicích.

Proti soudnímu rozsudku podali odvolání také Václav Cihlář a Josef Šikola, kteří se hranice pokusili přejít u Chebu, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole. Cihlář se odvolal v únoru roku 1957 a jeho případem se zabývala takzvaná Barákova komise, která se ovšem nedá považovat za tak úplně rehabilitační, ale spíše revizní.¹⁶⁴ Cihlář byl původně odsouzen k odnětí svobody

¹⁶¹ ABS, f. 319, 319-22-6, ff. 1–2.

¹⁶² Tamtéž, nečíslováno.

¹⁶³ ABS, f. V/MV, inv. č. V-5317-MV, Maláč a spol., operativní podsvazek, ff. 240–251.

¹⁶⁴ ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, A-8, inv. č. 384, ods. JUDr Václav Cihlář, f. 6.

na dobu 15 let. V průběhu revize se však zjistilo, že jeho zatčení při pokusu o přechod hranic bylo důsledkem provokace, provedené v rámci akce „Kámen“. Šetření dále ukázalo, že Cihlář byl příslušníky takto vyprovokován proto, že se stýkal s církevními funkcionáři a to zejména s Kučerou, vedoucím ilegální organizace, který měl být zatčen v souvislosti s akcí „Klášter“, ale těsně před zadržením se mu podařilo uniknout za hranice. Cihlář byl tedy jakožto jeho známý vyslýchán proto, aby se StB dozvěděla o oné ilegální organizaci co nejvíce informací, a přestože vyšetřující tehdy zjistil, že Cihlář do této organizace zapojen nebyl, nechal ho stejně uvěznit.

Po tomto zjištění tak revizní komise doporučila kladné vyřízení věci ve prospěch Cihláře, avšak potrestání osob zodpovědných za realizaci akce „Kámen“ nedoporučila, neboť většina z nich již tou dobou byla mimo službu a něco takového by podle komise již nemělo význam.¹⁶⁵ Cihlář byl tedy 31. prosince 1958 podmíněně propuštěn z vazby a začal pracovat jako zedník v Pozemních stavbách v Praze. Stejně jako Maláč byl i Cihlář dále sledován příslušnými orgány. V roce 1965 se Cihlář přihlásil jako dobrovolný informátor ministerstva vnitra, tvrdil, že má v zahraničí několik rodinných příslušníků a mohl by tedy pracovat pro československé orgány tam. Při pokračujícím výslechu vyšlo najevo, že již předtím žádal o cestu do Rakouska a příslušníci StB se tedy dovědli toho, že dotyčný pouze hledá legální možnost, jak utéci do zahraničí. Jeho žádost tak byla zamítnuta. Touha odchodu za hranice byla z Cihlářova pohledu logická, neboť si byl nejspíš vědom neustálého dohledu ze strany StB.¹⁶⁶ Když pak v roce 1973 žádal o vystavení pasu, byla jeho žádost opět zamítnuta, kvůli přetrvávajícímu podezření, že by nejspíš odjel za hranice a už se nevrátil. Komunistický režim mu v žádném případě nehodlal dát jakoukoli šanci odjet ze země. Z pramenů navíc vyplývá, že byl pravidelně podrobován výslechům, a to minimálně do roku 1976, kdy jeho spis končí.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Tamtéž, ff. 1–7.

¹⁶⁶ ABS, f. V/MV, inv. č. V-4778 MV, Václav Cihlář, podsvazek, ff. 21–26.

¹⁶⁷ Tamtéž, ff. 29–31.

Josef Šikola se poprvé neúspěšně pokusil o útěk i se svým synem Mirkem a manželkou Juditou v roce 1949. Po svém zatčení byl následně v prosinci 1949 propuštěn, neboť se zavázal ke spolupráci s orgány StB. V tomto ohledu však nebyl bezpečnosti nijak platný a navíc se stále pokoušel o útěk do zahraničí. Této skutečnosti tedy StB využila a rozhodla se provést na Šikolovi akci „Kámen“. Po jejím zdařilém průběhu byl následně Šikola i s celou rodinou zatčen a on sám odsouzen na 12 let, jeho syn Mirko na šest let, a manželka Judita na tři roky odnětí svobody. K zorganizování akce „Kámen“ přispěla v Šikolově případě také jeho znalost technologických postupů zpracování skla, které by mohl v zahraničí vyzradit, což StB nehodlala dopustit, a proto než aby riskovala, že se opět pokusí zmizet za hranice, vylákala ho sama na falešné hranice.

Šikola podal žádost o přezkoumání svého případu v roce 1957. Prostřednictvím inspektora ministerstva vnitra bylo doporučeno, aby mu byl zbytek trestu prominut. V následném prohlášení ovšem jistý Antonín Hašek podotknul, že Šikola nebyl k přechodu nikým přemlouván, nýbrž že on sám vyhledal Zdeňka Degnera a chtěl po něm, aby ho s rodinou převedl přes hranice. To ovšem, jak je možné se dočíst v předchozí kapitole, nebyla pravda. Dále ovšem Hašek připustil, že je pravdou, že dotyční nikdy území Československa neopustili. Je zajímavé, že v případě Šikolova odvolání, se v materiálech často naráží na to, že metody typu akce „Kámen“ byly špatné a nevyhovující. Přesto je velmi těžké uvěřit, že by v průběhu pouhých pár let StB svoji práci natolik přehodnotila, že by své praktiky z počátku 50. let odsoudila. Je však faktem, že postupně docházelo k výměně příslušníků a nová generace již mohla mít na akce typu „Kámen“ odlišný názor.¹⁶⁸ Šikolovo odvolání bylo nicméně zamítnuto a dotyčný byl omilostněn až v roce 1960, a to pouze podmíněčně. V posuzování Šikolova případu hrálo značnou roli to, že už byl před samotnou akcí „Kámen“ jednou chycen při pokusu o odchod do zahraničí a tudíž bylo patrné, že republiku opustit chtěl.

¹⁶⁸ ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, A-8, inv. č. 606, ods. Josef Šikola, ff. 1–13.

Jisté je, že dovolání se spravedlnosti u soudu ještě neznamenal úplný triumf, člověk se musel smířit s celoživotním dohledem StB, která využila každé příležitosti k případné perzekuci. Nutno však podotknout, že pro oběti akce „Kámen“ se falešný odchod do zahraničí stal natolik traumatickým zážitkem, že si po celou dobu komunistického režimu již nic nedovolily.

6. Závěr

Případy, uvedené v této práci, zdaleka nepředstavují výčet všech, jež se za dobu, kdy falešné přechody probíhaly, odehrály. Někteří lidé měli strach přiznat, že byli StB takto oklamáni, jiní se prostě styděli, že provokatérům naletěli, a proto o tom nikdy nemluvili. Pravděpodobně se našli rovněž tací, kteří nikdy nepřišli na to, co se vlastně stalo, a že se jednalo o provokaci. Vyhledat veškeré vyšetřovací materiály, vztahující se k akci „Kámen“, by znamenalo soustavné několikaleté bádání v archivu a ani to by nezaručovalo úspěch, neboť je vysoce pravděpodobné, že byla řada spisů skartována, a zmizela tak navždy. Rovněž v případě osob, které se na této akci podílely, není možné s určitostí označit všechny viníky. Velkou měrou k odhalení viníků přispěla výpověď Stanislava Lišky, kterou sepsal po svém útěku za hranice, a již pak jeho rodina poskytla Václavě Janděčkové.

Je také nutno říci, že akce „Kámen“ byla z pohledu StB velmi úspěšnou metodou, jak lidi vyslechnout bez toho aniž by dotyční tušili, komu se vlastně svěřují. StB tak mohla získat cenné informace bez mučení a zbytečného vykrucování se dotyčného. Některé oběti dokonce mohly podat informace, které ani nemusely být pravdivé, a to jen proto, aby zapůsobily na Američany, tím si však v konečném důsledku ještě přitížily. Lidé, kteří věřili, že se již dostali do bezpečné zóny, vypověděli vše, co mohli, už jen proto, že cesta přes hranice byla často velmi náročná, odehrávala se v hluboké noci a byla velkým náparem na psychiku. Následně podávaný alkohol z rukou falešného důstojníka CIC způsobil v lidské mysli většinou velký zmatek a v podstatě vyslýchané omámil tak, že už jim bylo jedno, co říkají nebo na co kývou.

Zároveň však byla tato akce, tak jako všechny provokace, pro StB náročná, neboť příslušníci museli umět hovořit cizím jazykem a hrát důstojníka CIC dostatečně věrohodně, aby jej oběti neodhalily. Na případě Oldřicha Maláče, který provokaci prohlédl, je patrné, že nebyli vždy stoprocentně úspěšní. Následné předání do rukou příslušníků bezpečnosti se odehrávalo za různých okolností. V některých případech došlo i na bití uprchlíků. Zde se nabízí otázka,

zda tak členové StB činili schválně, aby získali dotyční co nejhorší mínění o příslušnících západních orgánů, nebo se jednalo jen o nával hněvu vůči zrádcům republiky. Pravdou je, že zprávy o tomto počínání ze strany údajných německých celníků se pak mohly roznést mezi veřejnost, a každý by pak jistě zvážil svůj odchod za hranice, už jen z důvodu, že nabyl představu, že tak to chodí se všemi uprchlíky. Také časté hrubé chování důstojníků již na celnici či úřadovně CIC mělo nejspíše dát emigrantům jak lekci od StB, tak také dokázat, že přechodem přes hranice nic nekončí a je to vlastně ještě horší než na území Československa. Navíc věci, které si oběti přinesly a s nimiž utíkaly přes železnou oponu, už často nikdy neviděly. Především se to týkalo cenností a peněz, neboť falešní celníci si tyto většinou rozebrali mezi sebe, nebo je předali příslušným úřadům, které je většinou zabavily. Ačkoli to zpočátku nemuselo být primárním cílem akce „Kámen“, dostaly se tímto způsobem StB do rukou větší peněžní částky a v některých případech, jako u Jana Prošvice, také značný majetek uprchlíka. Výjimkou nebyla ani zabavování bytů, takže i když byl dotyčný po nějaké době propuštěn z vazby či vězení, neměl se kam vrátit.

Pokud jde o lidi odpovědné za realizaci akce „Kámen“, alespoň tedy ty, o kterých to můžeme s jistotou říci, zůstala většina z nich ve službách režimu i po svém odchodu z bezpečnostních složek. V Archivu bezpečnostních složek se můžeme dočíst například o Evženu Abrahamovičovi, který pod pseudonymem „Textil“ dál spolupracoval s StB. Důvodem bylo pravděpodobně také to, že na provokace byli najímáni ti nejspolehlivější, zkušenější a velmi pečlivě prověřeni lidé, kterým mohla být vložena do rukou odpovědnost za udržení celé operace v tajnosti.

O tom, jak se ke konci padesátých let režim stavěl k přijetí zodpovědnosti za akci „Kámen“, svědčí jednotlivé reakce na odvolání některých obětí, o nichž je řeč ve čtvrté kapitole této práce. Vyšetřující činovníci většinou sváděli vinnu na bývalé kolegy a mnohdy raději vyhověli žádosti, než aby se celý případ znovu otevřel a vyšly tak najevo souvislosti spojené se zatčením dotyčných. Ve zprávách je mnohdy část, ve které je přiznáno, že se zatčený vážně stal obětí

provokace, celá přeškrtnuta a dopsaný je namísto toho jiný závěr. Pravdou je, že si lze povšimnout zásadního rozdílu mezi zprávami psanými před rokem 1953 a po něm. V předchozích odpovědích je mnohdy řečeno, že si za to vlastně zatčení mohli sami, neboť chtěli opustit republiku, či je tam popsáno, jak je vlastně dotyčný škodlivý pro Československo a že si to tedy zasloužil, neboť by se dříve nebo později pokusil rozvrátit stát ilegální činností. Po roce 1953 se odpovědi omezovaly již pouze na to, že zatčený se stal obětí akce „Kámen“, a proto by mu mělo být v jeho žádosti na přezkoumání vyhověno. Dále se také uvádělo, že tyto praktiky odsouhlasilo tehdejší vedení StB a že tyto metody byly již přežitkem.

Dalo by se tedy říci, že se vedení StB od provokace distancovalo, a že se snažilo o ní již na konci 50. let příliš nemluvit. Pokud se jedná o potrestání lidí odpovědných za provokaci, lze pouze říci, že žádné neproběhlo. Jedná se totiž o přesně ten druh zločinů komunistické éry, který zapadl v čase a po jeho skončení se o dané oběti již nikdo nestaral. Jedním z důvodů byla a stále je také velice obtížná identifikace agentů provokatérů, neboť všichni vystupovali pod svými krycími jmény či značkami. Až v nedávné době při objevení výpovědi Stanislava Lišky se podařilo dopátrat tří hlavních aktérů v lokalitě u Všerub. Po Emilu Orovanovi dokonce vyhlásil pátrání INTERPOL, avšak podle dalších informací je již po smrti. Také Evžen Abrahamovič v nedávné době zemřel, a to ve věku 92 let. Spravedlnost se tedy opět nekonala. Ostatně většina viníků těchto, již dávno promlčených zločinů, je pravděpodobně již po smrti, nebo se dožila vysokého věku. Nabízí se tedy otázka, zda má ještě smysl je trestat. Je také třeba si uvědomit, že se akce odehrávala v době, kdy probíhající vykonstruované procesy nebyly ničím výjimečným, a odmítnout spolupráci s StB se dotyčnému nemuselo vyplatit.

Oběti provokace by si zasloužily, aby se hlavní strůjci dostali před soud. Přestože se nakonec některé dovolaly změny rozsudku, neznamenalo to konec jejich perzekuce. Oběti akce „Kámen“ se i po svém propuštění musely potýkat s neustálou kontrolou od StB, byly často přímo sledovány, a byly na ně nasazováni agenti, kteří měli hlídat, zda nepokračují v trestné činnosti. Bohužel

platilo, že kdo se jednou dostal do povědomí StB, již se jejího stínu nezbavil. Nakonec lze pouze říci, že dnešní doba napomáhá odhalování zločinů komunistické éry, tajné archivy jsou otevírány a jejich obsah předkládán v různých formách veřejnosti. O akci „Kámen“ se většinou mluví hlavně v souvislosti s lokalitou u Všerub a s případy Prošvicových a Maláčových. Tato práce vznikla také proto, aby ukázala, že to nejsou zdaleka jediné oběti, a že pozornost si zaslouží také ostatní provokací poznamenaní lidé.

Seznam pramenů a literatury

Nevydané prameny

Archiv bezpečnostních složek

- inv. č. 1585, personální spis, Evžen Abrahamovič 8. 7. 1921.
- inv. č. 2657, personální spis, Amon Tomašoff 13. 2. 1922.
- inv. č. 2441, personální spis, Emil Orovan 19. 2. 1922.
- f. 319, inv. č. 319–38–6.
- f. V/MV, inv. č. V_5317_MV, Maláč a spol., skupinový spis.
- f. V/MV, inv. č. V_5317_MV, Maláč a spol., operativní podsvazek.
- f. V/MV, inv. č. V_5317_MV, Maláč a spol., podsvazek.
- f. Vyšetřovací spisy, inv. č. V-5675 MV, Josef Hnátek, vyšetřovací materiály.
- f. Vyšetřovací spisy, inv. č. V-5675 MV, Josef Hnátek, podsvazek.
- f. Vyšetřovací spisy, inv. č. V-420-BR, Josef Koutník.
- f. Vyšetřovací spisy inv. č. V-420-BR, Čeněk Koutník.
- f. Vyšetřovací spisy, inv. č. V-420-BR, Rudolf Hájek.
- f. Vyšetřovací spisy, inv. č. V-420-BR, operativní materiál.
- f. V/MV, inv. č. V-2624-MV, Josef Šikola a společníci, skupinový spis.
- f. V/MV, inv. č. V-2624-MV, Josef Šikola a společníci, podsvazek.
- f. V/MV, inv. č. V-4778 MV, Václav Cihlář, podsvazek.
- f. 319, 319-22-6.
- f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, A-8, inv. č. 384, ods. JUDr Václav Cihlář.

– f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, A-8, inv. č. 606, ods. Josef Šíkola.

Archiv ministerstva zahraničních věcí

– f. Generální sekretariát-A, 1945–1954, karton 193, U. S. Embassy note no. 4980, 15. 6. 1948.

– f. Generální sekretariát-A, 1945–1954, karton 193, U. S. Embassy note no. 4749, 2. 7. 1948.

Literatura

ANDREW, Christopher, GORDIJEVSKIJ, Oleg, *KGB. Důvěrná zpráva o zahraničních operacích od Lenina do Gorbačova*, Praha 1994.

ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka, *1948: Vítězný únor. Cesta k převratu*, Brno 2012.

ČEJKA, Eduard, *Československý odboj na západě (1939–1945)*, Praha 1997.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina, *Státní bezpečnost v letech 1945–1953*, Praha 2007.

JANDEČKOVÁ, Václava, *Kámen. Svědectví hlavního aktéra akce „falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku*, Domažlice 2013.

JANDEČKOVÁ, Václava, *Akce Kámen: Všeruby 1948*. In: *Paměť a dějiny*, roč. IIV, č. 2, Praha 2013, s. 75–89.

JIRÁSEK, Zdeněk, *Československá poúnorová emigrace a počátky exilu*, Brno 1999.

JÍLEK, Tomáš, *Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*, Praha 2006.

KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.

KAPLAN, Karel, *Pět kapitol o únoru*, Brno 1997.

KAPLAN, Karel, *Poúnorový exil 1948–1949*, Liberec 2007.

KAPLAN, Karel, *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948–1956*, Brno 1999.

KRIEGER, Wolfgang, *Dějiny tajných služeb. Od faraonů k CIA*, Praha 2011.

KVAPILOVÁ, Iva, *Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945 – 1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku*. In: Sborník Archivu Ministerstva vnitra 1/2003, Odbor archivní a spisové služby MV ČR, Praha 2003, internetová verze Sborníku AMV 1/2003 [cit. 2015-04-22] dostupné na: http://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf

LUKEŠ, Igor, *Kámen: Studenoválečná akce s americkým rozměrem*. In: Historie a vojenství, roč. LX., č. 3., Praha 2011, s. 40–46.

NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století 1.*, Praha 2000.

PACNER, Karel, *Československo ve zvláštních službách. Pohled do historie československých výzvědných služeb 1914–1989*. Díl III. 1945–1961, Praha 2002.

PEJČOCH, Ivo, *Přechody přes železnou oponu*, Praha 2011.

PEJČOCH, Ivo, *Vojáci na železné oponě*, Praha 2012.

POSPÍŠIL, Jaroslav, *Hyeny v akci*, Vizovice 2003.

PULEC, Martin, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*, In: Securitas Imperii 7, Praha 2001.

PULEC, Martin, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrčených na státních hranicích 1945–1989*, Praha 2006.

ŠEFRANÝ, Stanislav, *Sborník dokumentů k dějinám pohraniční stráže*, Praha 1989.

SYRNÝ, Marek, *Slovenská demokrati 44-48*, Banská Bystrica 2010.

SVOBODA, Libor, *Kurýři a převaděči jako jedna z forem protikomunistického odboje*. In: SVOBODA, Libor, TICHÝ, Martin (eds.), *Cesty za svobodou. Kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*, Praha 2014.

TOMEK, Prokop, *Amon Tomášoff – dobrodruh ve službách komunistů*. In: *Securitas Imperii* 12, Praha 2005.

Přílohy

1. Česko-anglický dotazník, předkládaný emigrantům na falešné úřadovně CIC.

ABS, f. V/MV, inv. č. V-2624MV, Josef Šíkola a spolčníci, ff. 31–33.

2. Jediná dochovaná fotografie z akce „Kámen“

Dostupné na: <http://domazlicky.denik.cz/galerie/foto.html?mm=image006sdaasd>
[cit. 2015 04-25]

Resumé

The aim of this thesis is to conduct an analysis of the State Security practices in former Czechoslovakia. The analysis of this paper will be specifically focused on the action Dangle operation. It has been 26 years since the Communist regime's collapsed in former Czechoslovakia. Even though it seems as long time, there are many facts remaining hidden. The Dangle operation that came to notice thanks to the book by Václava Janděčková is a specific example of crimes done by the Communist regime. This thesis is slightly inspired by Janděčková's book however, there is more emphasis placed on the on the broader historical context of Dangle operation and concrete incidents are introduced and discussed in order to raise awareness about the State Security's practices in the 1950s Czechoslovakia.

The thesis is composed of four chapters, each of them having several subheads. In chapter one, the events of February 1948 leading to the Communist party rule are recognized. The stress is put on the regime characteristics which enabled such provocations as Dangle operation. The emergence and organization of the Border Guard as an institution participating on Dangle operation is also concerned in this chapter. The final part of chapter one is dedicated to the internal organization of the State Security. The provocations of the soviet secret service from 1920s are concerned here as an example for conducting Dangle operation.

Chapter two follows with the brief recognition of provocations from other parts of the Eastern Bloc. However the stress is laid on introducing basic information on the Dangle operation itself, its emergence and background. The main actors are introduced in a thematic subhead discussing their lives and motivations for participating on such action. The last part of this chapter is dedicated to the deep reconstruction of the evidence provided by the witnesses in order to provide a description of a general scenario of Dangle operation. The third chapter dedicated to the different cases of Dangle operation. This chapter is also divided thematically based on the location of Dangle operation into three

sections: Všeruby u Domažlic, Mariánskélázně and Cheb. The final chapter reports on the protests that came from the American side against such actions. The cases of victim's appeals are outlined at the final pages.

Přílohy

-31-

W i s h .
~~T a j n e .~~

Q u e s t i o n a i r e .
D o t a z n í k .

For a Czechoslovakian Subject .
Pro csl.statni prislusniky/.

ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ

2 X 1996
DNE POČET

5

1. Name and Surname: *Josef Šikola*
Jmeno a prijmeni:

2. Date of Birth: *29. III. 1900*
Data narozeni:

3. Profession: *glas. worker*
Zamestnani:

4. Last Postal adress in CSR: *Zásada 207 District Semí*
Posledne bytem v CSR:

5. Political views in any: *Kat. Party*
Politická prislusnost:

6. Reason for Leaving CSR 'state exactly why if Political or otherwise': *economic reasons + political -*
Duvod k odchodu z CSR 'zda politicky ci jiny duvod, konkretne uvest': *have financial supported people working underground against the Czech government*

7. Have you Relatives in any other coutry where?
Mate v cizine pribuzne, kde?
Harry Stern, New York 29/31 Street 38 NY 18. cable ad: Teo spudo
Wissmann - " -
Baldin - " -

8. Do you wish to work in any Revolutionary activity against the new reside in CSR 'in what manner'?
Chcete se zucastnit v cizine odbojove cinnosti proti nynejši CSR jakym zpusobem?
Is prepared to work against the Communist but not against Czechoslovakia -

9. Where you in any illegal organisation or active in any way against the present regise? State which arganistation who is the leader and where are the headquarters, state Briefly their activites?
Byl jste v CSR clenem nejake illeg. organisace neb jinak ciny proti tamnimu zrizeni? Udejte o jakou organisaci se jednalo, kdo ji vedl, sidlo a strucne popiste její popis?
stated in 14

Příloha č. 1: Česko-anglický dotazník, předkládaný emigrantům na falešně úředně CIC.

Příloha č. 2: Jediná dochovaná fotografie z akce „Kámen“